

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Legitimita policie ve společnosti

Autor práce: Petr Dlouhý
Studijní obor: Bezpečnostně právní studia ve veřejné správě
Forma studia: Kombinované
Vedoucí práce: doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D.
Katedra: Katedra společenských věd

2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Ing. Dr. Štefanu Daniesovi Ph.D. za velmi cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, které nejen umožnilo vznik této práce, ale i značným způsobem rozšířilo mé poznání v této problematice.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Úvod.....	5
1 Postavení policie ve společnosti.....	5
1.1 Místo a úloha policie.....	6
1.2 Legitimita a legalita policie.....	7
2 Legitimita policie a její geneze v rámci politického systému.....	9
2.1 Československá republika 1918 – 1939.....	10
2.2 Rok 1938.....	17
2.3 Takzvaná druhá republika 1938 – 1939.....	21
2.4 Období okupace 1939 – 1945.....	22
2.5 Poválečná léta 1945 – 1948.....	29
2.6 Doba komunismu 1948 – 1989.....	31
2.7 Od roku 1989 do současnosti.....	38
3 Požadavky na policii ČR v současném světě.....	42
Závěr.....	46
Seznam použité literatury.....	49
Seznam zkratk.....	51
Abstrakt.....	59
Abstract.....	60

Úvod

Člověk od nepaměti vytváří sociálně politické struktury, které mají přispívat k tomu, aby jako společnost lidstvo lépe prospívalo. Součástí těchto struktur jsou i ozbrojené složky vzniklé za účelem ochrany a bezpečnosti těchto struktur a jednotlivců v nich žijících. Jednou z těchto bezpečnostních složek je i policie na kterou bych se rád ve své práci zaměřil.

Každý demokratický stát rozděluje svou vrcholnou moc. Spočívá v tom základ jeho demokratičnosti. Aby moc demokratického státu mohla v praxi fungovat, musí mít k dispozici aparáty, které zajišťují uskutečnění státních norem, zařízení a zákonů. Svě místo zde mají bezpečnostní složky jako policie, četnictvo a armáda. Nesmíme však zapomenout ani na špionáž a kontrašpionáž, vězeňskou stráž, jednotky ochrany státních hranic, orgány celní stráže a další. Bez těchto bezpečnostních orgánů nemůže demokratický stát fungovat. „Zároveň ho však ohrožují. Když se osamostatní a přestanou být jen nástrojem, je konec s demokracií. Vznikne stát policejní, vojenská diktatura ...“¹

Změnou politických systémů se mění i jejich bezpečnostní složka. Pohled na ni, její pojmenování, použití a využívání. Hlavním tématem této práce je historická rekapitulace vzájemných vztahů policie s ostatními složkami společnosti. Z této rekapitulace pak vychází hodnocení její potřeby pro společnost.

Cílem mé bakalářské práce je tedy hodnocení potřeby a oprávněnosti policie pro společnost, včetně efektivnosti jejího působení v rámci platných právních norem.

1 Postavení policie ve společnosti

Ještě než přikročím k samotné práci, dovoluji si malé zamyšlení. Mezi základní životní potřeby člověka patří i potřeba bezpečí. A, jak jsem již výše poznamenal, k naplňování této potřeby ve společnosti slouží její bezpečnostní složky, jmenovitě policie. Občané státu by k ní měli vzhlížet s důvěrou a úctou a policie by se měla snažit, aby si onu úctu a důvěru zasloužila. Ale, bohužel, v České republice máme s důvěrou v policii a s úctou k ní poněkud problém. Příčinu toho musíme hledat v historickém vývoji našich zemí ve 20. století. Obecně lze říci, že jsme po většinu uplynulého století měli problém i s občanskou identifikací se státní mocí. Bylo by tedy na čase,

---

¹ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Libri, Praha 2000, s. 154.

aby se naplnil oblíbený výrok J.A.Komenského : *"Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu vlada věcí tvých k tobě se opět navrátí, ó lide český."*

A protože policie představuje reprezentanta státní moci doslova v ulicích, důvěra a úcta k ní ze strany občanů doznala značných změn a proměn s tím, že legitimita policie je utvářena každodenně a nejedná se o stálou veličinu.

Rakousko – Uhersko už sice dávno nepovažujeme ze nějaký žalář národů a česká společnost v něm dokonce poměrně prosperovala, přesto si jeho vláda nezískala srdce českého národa a během 1. světové války ve vleku pangermánských militaristických kruhů nasadila protičeský kurz. Na zatýkání českých politiků, potlačování demonstrací, perzekuci veřejného života ... se pochopitelně podílela rakouská policie a četnictvo. Vzpomeňme jenom na literárního postavu „tajného“, se kterým měl co do činění i dobrý voják Švejk.

Neoblíbenost rakouských bezpečnostních složek se pak částečně přenesla i na bezpečnostní složky samostatného Československa, kde se v prvních poválečných letech projevoval v armádě odpor k „rakušáckému drilu“. A náš špión, jemuž nevěřili, plukovník František Moravec si postěžoval, že etničtí Češi projevovali jen málo ochoty ke spolupráci s jeho tajnou službou. Jinak ale éra tzv. 1. republiky patřila mezi světlejší období ve vztahu občanů k bezpečnostním složkám státu. Projevilo se to zejména v osudném roce 1938.

Nadějný vývoj naší státnosti byl poté na dlouhá desetiletí přerušen. Nejdříve se tak stalo v Protektorátu Čechy a Morava pod německou nacistickou okupací a potom v Československu, které sice bylo samostatné (v rámci východního bloku), ale ovládané komunistickou stranou. Na bezpečnostní složky, které sloužily mocenským potřebám a záměrům nacistů i komunistů, tak v očích občanů padl stín kompromitace s těmito režimy.

Tak se v obecném povědomí výraz „policajt“ nebo „esenbák“ stal synonymem mocenské složky státu, jehož náplní práce bylo šikanování a kontrola občanů. Jako kdybychom pozapomněli na to, že „policajti“ a „esenbáci“ vyšetřovali vraždy i krádeže a další násilnou a majetkovou trestnou činnost, hledali pohřešované osoby, dohlíželi nad dodržováním bezpečnosti silničního provozu a pomohli tisícům a tisícům spoluobčanů, kteří se stali obětí kriminality.

1.1 Místo a úloha policie

Vnitřní bezpečnostní složky byly a jsou označovány různými názvy. Ve světě je nejrozšířenější označení „policie“. V českých zemích se v minulých staletích pro označení části vnitřních bezpečnostních složek používal i výraz četnictvo. Slovo četník je jihoslovanského původu a nejdříve znamenalo označení pro lupiče či banditu a vycházelo z jejich zvyku sdružovat se do oddílů – čet. Teprve později došlo k obrácení významu a slovem četníci byli pojmenováni příslušníci oddílů určených k boji s banditismem.

Policie má plnit celou řadu úkolů, které lze rozdělit zhruba do dvou kategorií. Za prvé to je ochrana jednotlivého občana a za druhé ochrana zájmů státu. A zde záleží na tom, zdali je určitý stát demokratický nebo nedemokratický. S tím souvisí problém legitimacy a legality policie v rámci daného politického režimu, který zmíním v následující kapitole.

„V současnosti, snad kromě anarchistů, nikdo nepochybuje o nezbytnosti existence policie při zajišťování veřejného pořádku, práv a svobod občanů.“² V demokratickém režimu by policie měla fungovat jako odpolitizovaná (nadstranická) mocenská složka výkonné moci státu. Jako samozřejmost se předpokládá celospolečenská kontrola a vymezení kompetencí policie na základě zákonů, které schválil zákonodárny orgán vzešlý ze svobodných voleb.

V souvislosti s výše řečeným je vhodné poznamenat, že policie není demokratickým typem organizace. Jedná se o instituci byrokratického typu s centralizovaným velením, kde se preferuje nadřazenost organizace nad jedincem, význam pořádku a kázně oproti svobodě a převažuje formalita nad neformálností. „Poslušnost a loajálnost policisty jsou potom základním předpokladem pro efektivní fungování policejní organizace, která zajišťováním vnitřní bezpečnosti udržuje i stabilitu celého politického systému.“³

1.2 Legitimita a legalita policie

Pro definici pojmů legalita a legitimita můžeme nahlédnout do různých encyklopedií či naučných slovníků. Poznamenejme, že v běžném jazyce jsou oba pojmy často zaměňovány.

Pojem legalita znamená všeobecně stav shodný se zákonem tedy zákonnost. Každý je povinen chovat se v souladu s platným právem, ať už se jedná o občana,

² Danics Štefan: Úvod do politologie na PA ČR, PA ČR, Praha 206, s. 123.

³ Danics Štefan: Úvod do politologie na PA ČR, PA ČR, Praha 206, s. 129.

organizaci či státní instituci. Tohoto termínu se užívá třeba v obratu legalita veřejné správy a znamená ve zkratce požadavek, aby i výkon běžné státní administrativy, stejně jako soudnictví, policie atd. se děl v rámci platných zákonů. Tato zásada došla v českých zemích poprvé výraznějšího naplnění v tzv. prosincové ústavě z roku 1867. Znamená, že proti nezákonnému aktu státního úřadu se občan může bránit před nezávislým soudem. Tehdy se jednalo o významnou novinku proti dřívějšímu stavu, kdy se veřejná správa považovala za doménu vlády.

„... zákonost sama o sobě není vůbec ničím zavrženíhodným, ona je přímo naopak samotným nosným základem ... pro existenci důvěry v právo, pro existenci právního státu stojícího na demokratických základech.“⁴ Tato myšlenka je krásná a pochopitelně i pravdivá. Ale co když nastane případ, kdy zákony určitého státu jsou v rozporu s obecnými a základními lidskými svobodami a právy? Vzpomeňme třeba rasové zákonodárství nacistického Německa, které bylo v době okupace 1939 – 1945 uplatňováno i na našem území.

Na druhé straně termín legitimita znamená oprávněnost ze strany občanů, která je založena na platných zákonech. Ale můžeme nalézt i definice, které tomuto termínu dávají poněkud jiný význam. Legitimitu můžeme chápat jako oprávněnost politického systému vystupovat jako politická moc. „... jde o to, do jaké míry politický systém dokáže docílit, aby jej většina občanů vnímala a považovala za legitimní, oprávněný...“⁵

Termín legalita tedy v případě policie označuje její kompetenci dostát svých bezpečnostních úkolů v rámci a mezích zákona. Legitimita pak znamená její schopnost splnit tu roli, kterou od ní občanská společnost očekává, a vystupovat tak, aby ji občané považovali za oprávněnou instituci. Není sporu o tom, že v demokratickém právním státě by policie měla pracovat a vyvíjet svou činnost pouze na základě a v mezích platných zákonů. Totalitní a autoritativní režimy 20. století se od této zásady v praxi odchylovaly, protože jejich cílem primárně nebyla bezpečnost občana, nýbrž prosazování zájmů vládnoucích politických elit a uchování jejich mocenských pozic.

V totalitních nebo autokratických režimech policie funguje částečně mimo právní rámec a není odpovědná justici ani veřejnosti, ale jenom vládnoucím politickým elitám. Režimy se snaží podrobit celou společnost politické kontrole a přitom využívají právě služeb vnitřních bezpečnostních složek. Policejní organizace potom působí jako

⁴ Bílek Pavel: Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost, PA ČR, Praha 2003, s. 84.

⁵ Bílek Pavel: Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost, PA ČR, Praha 2003, s. 86.

nástroje politické represe a zvláště, přičemž k tomu využívají i síť civilních informátorů.

V demokratickém státu naopak policii náleží úkol ochraňovat daný ústavní systém a práva všech občanů. Ale i zde můžeme nalézt jisté dilema vyplývající z napětí mezi demokraticky zvolenou vládou jako reprezentantem lidu a samotným lidem jako nositelem moci. Identifikace policie buď jen s vládnoucí elitou, či s lidem jsou dvě krajní interpretace tohoto problému. Při událostech jako jsou demonstrace, občanské nepokoje je role policie problematizovaná tímto napětím. Vynucováním zákona v těchto napjatých situacích jednoznačně ztrácí svoji legitimitu minimálně v očích těch proti kterým takto vystupuje.⁶

2 Legitimita policie a její geneze v rámci politického systému

V následujících sedmi podkapitolách, které tvoří vlastní a nejrozsáhlejší jádro mé práce, budu sledovat působení bezpečnostních složek. Kapitoly jsem rozdělil podle jednotlivých vzájemně odlišných historických období počínaje vznikem samostatného československého státu. I když by bylo možno navrhnout jistě podrobnější členění, domnívám se, že postačí to následující:

Československá republika 1918 – 1938

Rok 1938

Tzv. druhá republika 1938 – 1939

Období okupace 1939 – 1945

Poválečná léta 1945 – 1948

Vláda jedné strany 1948 – 1989

Od roku 1989 do současnosti

Za hlavní kritérium své periodizace jsem vzal „míru demokratičnosti“ režimu panujícího v daném období na našem území. První dvě období jsou pak epochami skutečné demokracie, ne sice bezchybné, ale minimálně ve středoevropském prostoru nadstandardní. Třetí období bylo svědkem pomalé a zvnějšku vynucené fašizace státu. Čtvrté období jsme přežili pod nadvládou totalitního nacistického Německa. Krátké páté období bylo ve znamení okleštěné a regulované demokracie a dlouhé šesté období zase ve znamení přímo nedemokratického režimu. Teprve v sedmém současném období jsme svědky a spolupodílníky opětovného budování demokracie. Trochu málo demokracie na tak dlouhé století ... Ještě poznámku: Druhou kapitolu jsem speciálně pro rok 1938 vyčlenil proto, že podle mého mínění představuje rok jednoho z největších

---

⁶ DANICS ŠTEFAN: *Bezpečnostní politika*, Praha 207, str 96.

ne – li největšího vzepětí našeho národa po stránce morální i občanské, kdy se i naše bezpečnostní složky projeví v tom nejlepším světle, jak se ještě níže pokusím objasnit.

Ještě k organizaci obsahu jednotlivých kapitol. Obecné historické události podrobněji rozebírat nebudu, protože, jak doufám, jsou dostatečně známé. (I když interpretace historických událostí 20. století se u některých publicistů, žurnalistů či politiků různí, historici se většinou na jejich výkladu ohledně příčin a následků shodnou.) Jejich jádrem bude popis činnosti bezpečnostních složek (policie, četnictva) ve vztahu k občanské společnosti, přičemž současně bude nastíněna i organizační struktura těchto bezpečnostních složek.

Předmětem analýzy spíše bude fungování bezpečnostních složek našich státních útvarů (Československo, protektorát, Česká republika) a ne činnost cizích bezpečnostních složek (Gestapo, KGB).

2.1 Československá republika 1918 – 1939

Policii a četnictvu v systému obrany bezpečnosti státu náležela péče o bezpečnost vnitřní. „Brzy po převratu náležely obě tyto složky mezi nejvíce nenáviděné a pohrdané.“⁷ Republika je však musela převzít ale zbavila četnickou ústroj alespoň proslulých „fedrpušů“ – kohoutích per. Rakouská policie a četnictvo na nich trvalo, protože pera v davu vynikala a jeden věděl o druhém.

Zákon č. 2/1918 Sb. položil organizační základ ministerstev. Jedním z nich se stal i Úřad pro správu vnitřní, pozdější ministerstvo vnitra. Jeho organizace byla připravována již koncem září 1918 některými pracovníky ministerstva vnitra ve Vídni a českého místodržitelství v Praze.⁸

O vedení ministerstva vnitra byl sveden politický boj mezi stranami. Prvním vítězem se stal vůdce agrárníků Antonín Švehla. Agrárníci pak funkci ministrů vnitra podobně jako ministrů národní obrany zastávali téměř po celé období první republiky. Ministerstvu vnitra podléhala policie, četnictvo a od poloviny 30. let i jednotky Stráže obrany státu (SOS). Zálležitosti prvních dvou bezpečnostních složek byly spravovány nejdříve podle zemského uspořádání republiky, později centrálně. Vlastní výkon bezpečnostní služby byl rozdělen mezi četnictvo na venkově v širším slova smyslu a na policii ve městech. Policie pak existovala buď státní nebo komunální (městská, obecní). Vidíme tedy, že v tomto rozdělení převzalo samostatné Československo starý

⁷ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Libri, Praha 2000, s. 160.

⁸ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 17.

rakouský systém.

Postupné vytváření nového bezpečnostního aparátu probíhalo na základě zákonných opatření Národního shromáždění formou vládních nařízení. Vnitřní orgány bezpečnostních složek a jejich činnost byly pak stanovovány a upravovány interními předpisy ministerstva vnitra. Mezi úřady s povšechnou pravomocí v období první republiky můžeme tedy počítat ministerstvo vnitra, zemské úřady, okresní úřady a některá velká města se zvláštním statutem a města s magistrátem a dále státní policejní úřady a obce. Existovaly pochopitelně i úřady se zvláštní policejní pravomocí: např. báňské, plavební nebo železniční.

Úřady s povšechnou policejní pravomocí měly k realizaci určené policejní funkce své výkonné strážní sbory. Výkonným orgánem státních politických úřadů bylo četnictvo. Výkonným orgánem státních policejních úřadů pak byly pochopitelně sbory uniformované a neuniformované policie. A konečně výkonným orgánem obcí byla komunální policie. V případě, že by to pro potřeby zajištění bezpečnosti občanů a jejich majetku nestačilo, mohlo být k udržení pořádku povoláno i československé vojsko.

Na organizačním pojetí a struktuře četnictva se tedy nic neměnilo. Šlo o vojensky organizovaný ozbrojený sbor, který vykonával vnitřní bezpečnostní službu a byl dislokován důsledně podle správní organizace země. Nejnižší stály místní četnické stanice, odpovídající za bezpečnost v obci a jejím přiděleném okolí. Jako minimální jednotku ji řídil vrchní strážmistr. Ty byly velitelsky a odborně řízeny okresním četnickým velitelstvím, které sídlilo v centru politického, nikoli soudního, okresu. Tato velitelství byla zase podřízena zemskému četnickému velitelství a v nejvyšším stupni pak generálnímu veliteli četnictva, který byl jmenován prezidentem republiky. Služebně byl však podřízen ministru vnitra.

Specifickým jevem četnictva byla podvojnost jeho velení. Obecní úřady nebo starostové sice nemohli vydávat četnickým stanicím rozkazy, okresní úřady však mohly používat četnictvo jako bezpečnostní asistence, pokud to uznaly za potřebné. Stejnou pravomoc měla i zemská správa politická v čele se zemským prezidentem. Zemské četnické velitelství disponovalo vlastním četnickým oddílem a speciálními službami. Kromě toho mohlo díky své velitelské pravomoci provést přes okresní četnické stanice větší soustředění četnických jednotek na místech ohrožení. Za pomoci železnice se dalo takové soustředění provést během několika hodin.

Stavy četnictva byly v prvních třech poválečných letech upravovány tak, že zvláště neoblíbení četníci známí příliš horlivou službou pro Rakousko, byli převeleni

jinam nebo dokonce propuštění. Na jejich místa byli pak přijímáni lidé oddaní idejím republiky, rekrutovali se z řad vojáků, poddůstojníků a hlavně z řad vracejících se legionářů. Početní stav četnictva se v období První republiky celkem plynule zvyšoval. Nešlo však o reakci na to, že by se zhoršovala vnitřní bezpečnostní situace státu nebo že by byl budován nějaký policejní režim. Při zajišťování vnitřní bezpečnosti státu byla upřednostňována tendence vyhýbat se používání vojenských asistencí. Vojenské asistence se totiž ukázaly jako nepřiliš spolehlivé vzhledem k sepjetí vojáků s obyvatelstvem, proti kterým byli nasazeni, jak ukázala třeba generální stávka v prosinci 1920. Vojáci také nebyli vycvičení a zkušení při řešení konfliktních situací. V prvních poválečných letech tak několikrát došlo k tragickým událostem, ke střelbě do demonstrantů se ztrátami na životech s velmi nepříjemnými politickými následky, které mohly vést až k destabilizaci státu.

Zvyšování početního stavu četnictva vyvolávalo odpor především u komunistů. Obecná bezpečnost země a potírání trestné činnosti a zločinnosti se v průběhu 20. let dvacátého století podstatně zvýšila. Na této pozitivní tendenci se velmi podílela i městská a obecní policie, která vykonávala policejní službu náležející do pravomoci obce. Náleželo sem i proslulé odsuzování za „potulku“ do obecní šatlavy.⁹ Ve městech se uplatňovala i specializovaná dopravní policie.

Doménou působení četnictva byl venkov v širším slova smyslu. Policejní sbory a policejní úřady státní policie byly zřízeny ve významnějších městech: např. v Praze, Brně, Liberci, Plzni, Ostravě, Podmoklech – Děčíně, Chebu, Bohumíně a jinde.¹⁰ Podle významu je můžeme rozdělit na policejní komisariáty a policejní ředitelství. Vedle těchto státních policejních sborů existovala i policie pohraniční. Do pravomoci policie náleželo udržování klidu a bezpečnosti a vedení evidence obyvatelstva. Ve „venkovských“ oblastech měly např. spolkové a shromažďovací záležitosti na starosti okresní úřady, v uvedených městech to bylo v kompetenci policie, která se pak členila na příslušné odbory a sbory: policie kriminální, mravnostní a další.

I policie byla řízena vojensky. Nejdůležitější složka policejního sboru, státní policie, se dělila na dvě základní složky – na policii uniformovanou a neuniformovanou neboli tajnou. „Právě princip převzetí staré rakouské státní policie, jež byla policií

---

⁹ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Libri, Praha 2000, s. 161.

¹⁰ MACEK PAVEL, UHLÍŘ LUBOMÍR: *Dějiny police a četnictva II. Československá republika (1918 – 1939)*, Police history, Praha 1999, s. 26.

politickou, byl společensky nejcitlivější.“¹¹

Nejdůležitější postavení v české státní policii měl pražský policejní ředitel, který velel policii v metropoli a jehož pravomoci hranice Prahy daleko překračovaly. Státní policie Předlitavska měla mimo jiné za úkol sledovat a stíhat české politiky. V posledních letech mocnářství ji na pražském policejním ředitelství vedl schopný policista Richard Bienert, který od jara 1918 spolupracoval s mafií. Jeho převzetí do československých služeb proběhlo bez problémů. V roce 1920 dostal hodnost policejního prezidenta a v roce 1924 se stal zemským prezidentem v Čechách.

Existovaly i kontroverznější případy. Předlitavský komisař pražské tajné policie Jaroslav Klíma se specializoval na stíhání českých politických špiček a na spojení s exilem. Účinně zasahoval, vykonával domovní prohlídky a zatýkal i v případech Hany Benešové či Charlotte Garrigue Masarykové. Po 28. říjnu byl proto vyšetřován zvláštním výborem Revolučního národního shromáždění. Nakonec však byl pro své schopnosti do služeb republiky přijat.

Postupem času budovalo četnictvo i policie svá specializovaná zařízení. Například v roce 1922 bylo při zemském četnickém velitelství v Praze zřízeno Ústřední pátrací oddělení, které mělo sjednocovat pátrací práce jednotlivých četnických velitelství. Četnické „pátračky“ se pak staly svým způsobem proslulé. Po vydání zákona na ochranu republiky byla v Praze vytvořena Zpravodajská ústředna. Ona i její pobočky měly za úkol soustřeďovat jak policejní, tak i vojenskou výzvědnou službu.

Po dvou, maximálně po třech prvních letech existence nového státu nemělo Československo v Českých zemích s policejní a četnickou službou vážnější problémy. Tyto bezpečnostní složky byly schopné zvládat i komplikované situace.

Podívejme se nyní, jak se československé bezpečnostní složky dokázaly vypořádat s nárůstem sociálního, především dělnického, hnutí v letech velké hospodářské krize, která znamenala zatěžkávací zkoušku pro naši mladou demokracii. Tato zkouška se ukázala tím obtížnější, čím více se protidemokratická politická uskupení komunistů a nacistů snažila zneužívat tíživého postavení obyčejných lidí.

Na počátku velké hospodářské krize svolal Komunistický svaz mládeže Československa (KSČM) na 20. duben 1930 sraz do Radotína. Ten ještě tehdy nebyl součástí Prahy a v Praze byl sraz zakázán. Nakonec byl sraz zakázán i v Radotíně a tak byl přeložen do sousední vsi Kosoř, kde se konal bez povolení, tj. ilegálně.

---

¹¹ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Libri, Praha 2000, s. 162.

Srazu se účastnili dospělí, mládež i děti. Promluvil známý komunistický poslanec Václav Kopecký. Ten se pak postavil do čela průvodu a vyrazil s ním do Radotína. Na okraji městečka, pro které platil zákaz akce, byl průvod zadržen kordonem četnictva. I přes výzvu četníků se průvod nezastavil. Četníci vystřelili a zranili pět dívek ve věku 13 až 24 let.¹²

Nebylo to poprvé, co se v Československu střílelo do demonstrujících, ale poprvé se terčem střelby stala mládež a děti. „Šlo o stejně tragické jako neomluvitelné selhání státního aparátu, jenž nedokázal čelit novým metodám boje, který vedla KSČ proti státu. Hesla o „střílejší demokracii“, která nyní komunisté razili, nabývala na přesvědčivosti.“¹³ Proti postupu četnictva v Radotíně protestovali i mnozí nekomunisté a kulturní veřejnost.

V reakci na zvýšenou aktivitu KSČ stát posiloval bezpečnostní složky. V Praze byly ustaveny speciální policejní zásahové roty. V některých místech došlo znovu ke střetnutím s četníky. V Jablonném v Podještědí, opět v německém prostředí, bylo např. 30. prosince 1930 zraněno 7 dělníků. Během demonstrace se nejradikálněji projevovali komunisté a hakenkreuzleři, přičemž 4. února 1931 došlo v Duchcově k další tragédii. Pochod demonstrantů české i německé národnosti u železničního podjezdu narazil na četnickou uzávěru. Četníci vyzvali demonstranty k rozchodu, situace však byla nepřehledná, a proto četníci zahájili palbu, na dlažbu padlo 9 demonstrantů, z nichž 4 zranění podlehl. Komunističtí poslanci následně podali v parlamentě interpelaci, na kterou však neodpovídal resortní ministr Slávik, ale ministerský předseda Udržal. Prohlásil, že četnictvo splnilo svou povinnost.

KSČ zneužívala těžké situace nezaměstnaných ke svému politickému boji, k „zostřování třídního boje“ podle její terminologie. Přesto lze případ v Duchcově klasifikovat jako další politováníhodné selhání státního aparátu. Sociální demokraté a národní socialisté, tedy členové vládní koalice, navrhli zákaz používat zbraně proti hladovějícím neozbrojeným demonstrantům.

Přesto však došlo k dalším konfliktům. V květnu 1931 ve slovenských Košútech bylo stříleno do demonstrujících zemědělských dělníků vedených komunisty a v červenci 1931 se stala podobná událost v Chustu na Podkarpatské Rusi. Tyto události vždy přinášely komunistům procentuální zisky v následujících obecních

¹² KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Libri, Praha 2002, s. 105.

¹³ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Libri, Praha 2002, s. 104.

volbách a vysloužili si za to i pochvalu od Kominterny.

Téměř všechny demonstrace končily zatýkáním jejich účastníků. Při velkých akcích se počet zatčených pohyboval mezi 20 až 40 i více. Tisk KSČ (Rudé právo), Rudých odborů a hakenkreuzlerů (Der Tag) byl podrobován stále tvrdší cenzuře, protože šířil revolučně komunistickou a německou nacionální a rasistickou ideologii a frazeologii a jednostranně informoval o stávkách a demonstracích.

Během krize nejvíce posilovala právě DNSAP, která razila heslo, že se stane největší německou stranou v Československu. Pro stabilitu československé demokracie bylo nebezpečné, že se v menším měřítku opakovalo to, co se ve velkém odehrávalo v Německu. Lví zásluhu na vzestupu DNSAP měla i Gottwaldova KSČ, která v pohraničních oblastech postupovala s nacisty ve stejném směru „... v boji proti demokracii a za nastolení diktatury“.¹⁴

Mezitím se však odehrála největší tragédie na převážně německém Frývaldovsku (dnes Jesenicko). Na 25. listopad 1931 svolali komunisté do Frývaldova protest nezaměstnaných a stávkujících. Ten byl zakázán vzhledem k okolnostem, které akce organizované komunisty a hakenkreuzlery provázely. Protestní průvod byl mezi Frývaldovem a Dolní Lipovou ze dvou stran uzavřen četnickými kordony, demonstranti na ně zaútočili, četníci odpověděli střelbou. 8 dělníků bylo zabito a 13 těžce raněno.¹⁵

Ukazovalo se, že negativa uplatňované politiky tvrdé ruky převažují nad pozitivy. Na místo činu byla vyslána oficiální parlamentní vyšetřovací delegace. Proti postupu četníků protestovalo výzvou „Nelze mlčet“ asi 70 osobností veřejného a kulturního života, mimo jiné i Ivan Olbracht, Marie Majerová, František Xaver Šalda. Tyto tragédie trápily osobně i prezidenta republiky a přičily se jeho humanistickému chápání demokracie. Po duchcovské i frývaldovské tragédii si k osobnímu rozhovoru pozval ministra vnitra Juraje Slávika, ostře odsoudil postup četnictva a žádal opatření, která by podobným událostem zamezila.

Podle ústavy hlava státu za takové zásahy právně neodpovídala. Odpovědnost nesla vláda, jednotliví ministři a parlament. Co mohl prezident v takové situaci dělat? Jeho osobní tajemník JUDr. Antonín Schenk uvedl, že prezident by mohl jedinečně rezignovat, čímž by však především ustoupil krajní levici i krajní pravici.

Celkem v době velké hospodářské krize nalezlo v konfliktech s policií

¹⁴ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Libri, Praha 2002, s. 107.

¹⁵ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Libri, Praha 2002, s. 102.

a četnictvem smrt téměř 30 lidí a asi 100 jich bylo vážně zraněno. Bylo to důsledkem jednak toho, že extrémní politické strany se rozhodly tíživé situace dělníků a nezaměstnaných využít ve svůj vlastní prospěch, a pak také toho, že vláda a zvláště ministerstvo vnitra se jim postavily politikou represí.

V roce 1932 na sebe soustředila pozornost velká bída na Podkarpatské Rusi. Právě zde došlo ještě v tomto roce ke konfliktům, které si vyžádaly i několik obětí na životech. Nejčastěji šlo o případy, kdy se rolníci bránili exekutorům, zabírajícím jejich majetek pro neplacení dluhů a daní. I demonstrace spojené s velkou stávkou nazývanou mostecká, která v severočeském hnědouhelném revíru proběhla na začátku roku, si vyžádaly 2 životy. Poznamenejme jen, že v organizaci stávky se nejvíce angažovali opět komunisté a nacisté. Zajímal se o ni dokonce i Hitler a nechal do Československa vyslat i emisary NSDAP z Německa, aby našim nacistům poradili, jak stávku patřičně politicky „využít“.¹⁶

KSČ během stávek a demonstrací, nejen té mostecké, razila heslo boje proti československému imperialismu, prohlašovala území s německou většinou za anektovaná a žádala pro sudetské Němce právo na sebeurčení až do odtržení.

Teprve rok 1933 přinesl uklidnění. Co říci závěrem k tragickým událostem provázejícím hospodářskou krizi? Uvádí se více než 50 případů střelení do demonstrantů za celé období První republiky.¹⁷ „Byli to komunisté, kdo vydupal ze země demagogií i hájením zájmů těch, kteří byli teď na dně, takové vystupňování sociálního konfliktu, že na ně stát reagoval (a někdy musel) represemi, zákazy, porušováním svobod ... a dokonce v nejhorších tragických případech i střelením do lidí ...“.¹⁸ Nic jiného si však komunisté nepřáli. Proč například zmíněný Václav Kopecký vedl k Radotínu průvod dětí a mládeže proti kordonu četníků, kteří, jak Kopecký musel vědět, měli rozkaz demonstranty dál nepustit?

Zápas československé demokracie s politickými extrémami pochopitelně nekončil uklidněním situace po eskalaci stávkového hnutí během kulminace velké hospodářské krize.

Problém obrany demokratického státu, který všem občanům poskytuje stejná práva, proti extrémním politickým a společenským silám spočívá v tom, že v zájmu

---

¹⁶ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Libri, Praha 2002, s. 109.

¹⁷ Příruční slovník k dějinám KSČ, II. Praha 1964, s. 862-864.

¹⁸ KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Libri, Praha 2002, s. 115.

většiny občanů musí omezovat rozsah práv a svobod. Extrémní politické síly totiž ve svůj prospěch využívají či spíše zneužívají všech výhod, které jim demokracie poskytuje. Ono omezování práv a svobod se však musí dít ústavní a právní cestou.

Důležité bylo oddělovat extrémistické iniciátory (hlavně komunisty a nacisty) a „svedené“ občany a prokázat těmto žvlům podvratnou činnost, aby se nemohli hájit, že jsou pronásledováni jen pro své názory.

Československo zvláště od počátku 30. let dvacátého století budovalo se zvýšenou intenzitou svoje bezpečnostní složky. Jedním z předpokladů jejich úspěšné činnosti bylo sledování jednotlivců i organizací, které by s velkou pravděpodobností mohly být státu nebezpečné. Tak byl sledován vývoj v sousedních zemích: v Německu zvláště po nástupu Hitlera, v Polsku mířícímu k dohodě s Německem a k nepřátelství vůči Československu. Důležitým se jevílo i sledování politických uprchlíků ze sousedních zemí. Bylo totiž jisté, že Abwehr a Gestapo mezi ně vkládaly své agenty s úkolem vybudovat především za pomoci sudetských Němců protičeskoslovenskou špiónážní síť. Na vnitropolitické scéně byly pochopitelně sledovány stávky, tělovýchovné organizace a branné složky jednotlivých stran a hnutí. Týkalo se to především extrémistických, republice nebezpečných uskupení, jakým byl např. Volkssport. Monitorovány byly i politické špičky extrémistických stran. Tajná policie se v tomto případě snažila proniknout do jejich organizace a získat v ní informátory.

Zvláštním bezpečnostním opatřením byla podrobena KSČ. Na ministerstvu vnitra byla zřízena Protikomunistická ústředna a Pražské policejní ředitelství shromažďovalo informace o agitaci KSČ v armádě, policii a četnictvu, což měla KSČ ve svém programu. Dále byly sledovány skladiště, nákupy a přenosy zbraní z Německa a kurýrní spojení mezi Prahou a Moskvou nebo Prahou a Berlínem. Události už pomalu směřovaly k osudovému roku 1938.

2.2 Rok 1938

Zde by bylo dobré učinit zmínku o jednotkách Stráže obrany státu (SOS). Československá republika již od svého vzniku řešila systém ochrany státní hranice. Hranice předválečné republiky střežil ozbrojený sbor ministerstva financí tzv. finanční stráž. Sbor finanční stráže svou početností a určením, vyplývající z podřízenosti ministerstvu financí, postačoval kontrole hranice z hlediska celního. Nikoliv však již z hlediska bezpečnostního. V případě válečného konfliktu mohla být finanční stráž

využita maximálně k provizornímu uzavření hraničních přechodů, nebo hlavních cest přes hranici a jejich udržení do doby příchodu armády. Účinný, i když z daleka ne ideální, systém ochrany státní hranice začal fungovat až se zřízením Stráže obrany státu v roce 1936.

Stráž obrany státu (SOS) vznikla na základě Vládního nařízení č. 270/1936 Sb. ze dne 23. října 1936. SOS měla plnit tyto tři základní úkoly: 1. ochrana neporušitelnosti státní hranice a nedotknutelnosti státního území (střežení hranice, spolupráce na vojenské obraně, zpravodajská činnost), 2. spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti, 3. spolupůsobení při provádění úkonů celní správy. Šlo tedy především o okamžité zajištění základní obrany státní hranice a usnadnění nástupu armády.¹⁹

Stráž obrany státu tvořili příslušníci finanční stráže, četnictva, státní policie a vojenské posily. V pozdější praxi roku 1938 patřili k příslušníkům SOS i členové Sokola, střeleckých jednot, Rote Wehr, zaměstnanci Československých státních drah, státně spolehliví jednotlivci a podobně. Význam Stráže obrany státu spočíval především v možnosti čelit nebezpečí v pohraničí státu již v době míru mocenskými prostředky, které jsou okamžitě k dispozici. Po vyhlášení pohotovosti SOS mohly tyto jednotky v průběhu maximálně několika hodin obsadit hranice. K obraně státu byla primárně určena československá branná moc, ale v případě nenadálého přepadení by její reakce mohla přijít pozdě.

Počty příslušníků stráže obrany státu se v průběhu doby neustále zvyšovaly. Dobře je to vidět kupříkladu na finanční stráži, která se stala v rámci Stráže obrany státu nejpočetnější složkou. Tvořila důležitou složku SOS, neboť šlo o stráž, která konala službu přímo na hranicích. V roce 1936 sloužilo u finanční stráže přibližně pět a půl tisíce finančníků a uvažovalo se, že jen cca 800 finančníků bude zařazeno k SOS. Se zhoršující se politickou situací bylo k SOS určováno stále více finančníků, takže v květnu 1938 mělo určovací dekret k SOS z celkového počtu asi 8.000 zaměstnanců finanční stráže již 6 037 a v září 1938 dokonce již 6 414 (nebo 6 438, podklady se různí). Celkem bylo k SOS zařazeno v květnu 1938: 5 847 četníků, 3 155 policistů, 6 037 finančních strážců, 12 671 vojenských posil. V září roku 1938 byly stavy u SOS následující: 4 917 četníků, 1 674 policistů, 6 438 finančních strážníků, 14 755

---

¹⁹ BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938*, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, s. 36.

vojenských posil, 1 827 aktivních vojáků.²⁰

Jednotky SOS prošly zatěžkávací zkouškou již během květnové částečné mobilizace. Do skutečných bojových akcí se však příslušníci SOS dostali až během osudového září. Dne 12. září 1938 promluvil Adolf Hitler v Norimberku. Tento projev byl signálem pro vypuknutí povstání českých Němců. První mrtví v řadách SOS však byli již 13. září 1938. Názvy jako Habartov (Habersbirk), Krajková, Bublava hovoří samy za sebe. A události se valily dál - Cheb, opět Krajková, Varnsdorf, Šluknov, Vidnava a další místa. Proti československé Stráži obraně státu, podporované na mnoha místech armádou s motorizovanými jednotkami, nestáli jen vzbouření čeští Němci, ale i jednotky SS a SA, které bezostyšně operovaly na našem území. V sobotu 17. září se oficiálně zformovala teroristická organizace českých Němců tzv. Sudetoněmecký freikorps. Jeho teroristické činy na sebe nenechaly dlouho čekat. Krev obránců republiky tak tekla na dalších místech, připomeňme si Habartice, Pomezní boudy, Petříkovice a tak dále.²¹

Kromě jednotek SOS čelili náporu sudetoněmeckých teroristů a jejich posil z Německa i samotní četníci dislokovaní v pohraničních obcích. Mnoho z nich za to zaplatilo svým životem. Za všechny si povšimněme případu v Habartově – Habersbirku. „Poněvadž je Habersbirk venkovská obec, byli tu četníci (venkovská policie), a nikoliv státní policie, jež bývá obvykle ve městech.“²² V budově četnické stanice se zároveň nacházela i škola, kterou ve většinově německé obci navštěvovaly německé děti vyučované německým učitelem. 13. září 1938 bylo vyučování záměrně ukončeno již před polednem. Hned poté zde vypuklo sudetoněmecké povstání. Němci nejdříve obsadili poštovní úřad. Českého poštmistra svázali a pět hodin zadržovali. Zajali i mladou Češku.

Poté se zaměřili na četníky. Jeden byl na obchůzce po obci. „Toho přepadli na ulici, vtáhli do domu a utloukli ho. Mrtvolu táhli uličkou – v prachu bylo ještě vidět krvavé stopy – a hodili ho do velké jámy, kde byla později nalezena.“²³ Pak ozbrojení střelnými zbraněmi napadli četnickou stanici, kde sloužili dva četníci a ti právě obědvali. Po boji s mnohonásobnou přesilou, ve kterém zastřelili jednoho sudetského

---

²⁰ BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938*, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, s.42.

²¹ BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938*, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, s.49.

²² MORELL SYDNEY: *Viděl jsem ukřižování. Sudety 1938 – 1939 – Svědectví anglického novináře, který byl přítom*, Jota, Brno 1995, s. 90.

²³ MORELL SYDNEY: *Viděl jsem ukřižování. Sudety 1938 – 1939 – Svědectví anglického novináře, který byl přítom*, Jota, Brno 1995, s. 92.

Němce a ostatním se podařilo vniknout do stanice, byli oba zabiti. Útočníci měli na rukávech pásky, na nichž bylo z vnější strany napsáno SdP (Sudetendeutsche Partei) a z vnitřní byl vyobrazen hákový kříž.

Nacisté se tak stali pány obce. Mladou Češku, která pracovala na místním poštovním úřadě a zároveň byla manželkou jednoho z četníků, „... sebrali, svázali jí nohy a vláčeli ji za nohy po ulici. Sháněli se po její matce, našli ji doma a ztloukli ji.“²⁴

Mezitím znepokojená okresní četnická stanice ve Falknově (Sokolov), která se nemohla s Habartovem telefonicky spojit, vyslala jako posilu autobus s 30 četníky. Těm se podařilo dobýt zpět obsazenou četnickou stanici a nacisty zahnat na útěk. Přitom však padl další četník.

Další nápor na jednotky SOS proběhl 22. září 1938, kdy se znovu v nejvyšší míře rozhořelo povstání českých Němců v našem pohraničí a teroristé z tzv. Sudetoněmeckého freikorpsu ve velkém měřítku útočili na postavení SOS. Vzpomeňme na místa jako Cetviny, Boží Dar, Vejprty, Ústí nad Labem a Střekov, Hrádek nad Nisou, Habartice. Zcela nepřehledná byla situace na Ašsku a Chebsku. V Pomezí nad Ohří se dokonce českoslovenští vojáci a SOSáci střetli v přímém boji s říšskoněmeckými četníky a s příslušníky jednotky SS „Totenkopf“, kteří bez zábran bojovali na našem území! U osady Libá u Františkových Lázní došlo dokonce na střelbu od německé hranice protitankovými kanóny na naše tanky. Podobná situace byla i ve Šluknovském výběžku. Henleinovcům se podařilo obsadit celý Varnsdorf, zajmout kompletní četnický pohotovostní oddíl a několik družstev SOS. Večer 22. září 1938 byl v rukou Henleinovců celý šluknovský výběžek. Liberecký prapor SOS zde ztratil 307 mužů, z toho 129 finančníků, 21 četníků a 157 vojenských posil.²⁵

Časně ráno 23. září byly podniknuty ve šluknovském výběžku odvetné akce. Proti povstalcům, podporovaným jednotkami SS a SA, nastoupili příslušníci III. praporu pěšího pluku 42 a I. praporu pěšího pluku 47 s podporou tanků a obrněných vozidel. Vzhledem k vyhlášení všeobecné mobilizace ve 22.30 hodin večer se již armáda stáhla na hlavní obranné postavení a dne 24. září 1938 se potom henleinovci opět zmocnili celého výběžku. Kruté boje probíhaly také v javornickém a osoblažském výběžku. Zde došlo asi k nejzvrůdnější akci německých teroristů, když v Liptáni při přepadení

²⁴ MORELL SYDNEY: *Viděl jsem ukřižování. Sudety 1938 – 1939 – Svědectví anglického novináře, který byl přítom, Jota, Brno 1995, s. 92.*

²⁵ BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, s. 64.*

četnické stanice bylo zavražděno šest členů SOS, z toho čtyři finančníci a dva četníci. Již zajaté a odzbrojené členy SOS Němci na stanici palbou ze samopalů brutálně postříleli a asi pro jistotu ještě šavlemi dobili. Dne 23. září ve večerních hodinách byla vyhlášena všeobecná mobilizace československé branné moci. Situace v pohraničí se poněkud uklidnila. I nadále však na desítkách míst pokračovaly srážky mezi našimi jednotkami SOS a německými teroristy. Takový nápor, jako zažily československé ozbrojené složky 13. či 22. září se již ale neopakoval. Pro zajištění klidu a pořádku v pohraničí došlo od 13. září postupně k vyhlášení stanného práva pro zločin vzbouření nad 22 pohraničními okresy.²⁶

Československo bylo připraveno k obraně proti německé agresi. Příslušníci jednotek SOS a četnictva v pohraničí dokázali, že se umíme bránit.

2.3 Takzvaná druhá republika 1938 – 1939

Jedná se o krátké a smutné období, v jehož událostech už bylo cítit neblahou předzvěst příštích událostí. Náš stát nebo spíše jeho zbytek se fakticky dostal ze sféry vlivu Francie do sféry Německa. Projevilo se to i ve vnitřní politice. Činnost komunistické strany byla úředně zastavena. Naopak došlo k aktivizaci nacionalistických a separatistických stran ve slovenském a podkarpatorském prostředí. Co se týče bezpečnostních složek, tak ve srovnání s obdobím 1. republiky byly jejich stavy početně předimenzované vlivem jejich stažení z obsazeného pohraničí. Jednotky SOS byly staženy z pohraničí s Německem a převeleny na Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde se dostávaly do střetů s maďarskými teroristy i vojenskými jednotkami.

V průběhu listopadu na tomto území probíhaly boje mezi československou brannou mocí a Stráží obrany státu na straně jedné a maďarskou armádou (Honvédem) a teroristickými bojůvkami (Szabadszapatok - obdoba tzv. Sudetoněmeckého freikorpsu). Maďaři se snažili pro sebe získat větší část území, než které jim připadlo na základě arbitrážní dohody. Maďarům se však žádného většího úspěchu dosáhnout nepodařilo. Českoslovenští vojáci a příslušníci jednotek SOS vystupovali proti Maďarům velmi horlivě a razantně, chtěli si tak odčinit i smutek a zklamání z mnichovské zrady. Na Slovensko a Podkarpatskou Rus byly také včas převedeny jednotky z Čech a Moravy, které měli již své zkušenosti ze zářijových bojů. To byl další důvod neúspěšného snažení Maďarů.

---

²⁶ BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938*, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, s. 72.

K dalším bojovým vystoupením na východě státu došlo na přelomu prosince a ledna 1939. Největší boj se odehrál v pátek 6. ledna v Rosvigově, na předměstí Mukačeva. Bojové akce pokračovaly, s různou intenzitou, vlastně až do rozbití státu v 15. března 1939. Dne 14. března 1939 vypuklo na Podkarpatské Rusi povstání místních nacionalistů tzv. Sičovců, kteří chtěli, po vzoru Slovenska, vyhlásit samostatný stát. Ústup československé armády a jednotek SOS z nejuvýchodnější země, teď již bývalého Československa, provázely šarvátky jak se Sičovci, tak hlavně tvrdé boje s dotírajícími Maďary. Čechoslováci ustupovali z Podkarpatské Rusi třemi směry, jednak na Slovensko, jednak do Rumunska a také do Polska. Poslední jednotky armády a SOS se probjovaly do Rumunska až 18. března 1939, tedy tři dny po zániku svého státu.²⁷

Přesto, že oficiálně byla republika v mírovém stavu se všemi svými sousedy, padlo v bojích s Německem, Polskem a Maďarskem minimálně 171 příslušníků československé branné moci a SOS a 404 jich bylo raněno. Tato čísla však jsou ale neúplná.²⁸

„Došlo i ke konfliktům mezi českým a německým obyvatelstvem, řada lidí byla při těchto násilných srážkách zraněna, včetně příslušníků české policie, která se snažila udržovat pořádek.“²⁹

Před nadcházející březnovou okupací Němci, kteří zůstali v okleštěných českých zemích, opakovali zářijový scénář z předešlého roku, jen v menším měřítku. A opět byli podporováni z Německa. Opět provokovali a snažili se vyvolávat konflikty a německý tisk se šablonovitě rozepsal o „řádění“ české četnické „soldatesky“. 13. března 1939 „... V Želešicích na Brněnsku vytloukli němečtí nacisté českou školu a zranili několik českých lidí. Ve Stonařově na Jihlavsku se pokusili o povstání, když jich na šest set zaútočilo na četnickou stanici, vpadli do ní, zmocnili se pušek, četníky i hlídku, která jim přijela na pomoc, odzbrojili a zajali. Teprve četnické posily z Jihlavy se podařilo stanici osvobodit ... zraněno ... bylo ... pět četníků, z toho tři těžce.“³⁰

Podobných případů se odehrálo více. Učinila jim však konec německá okupace zbytku Čech a Moravy.

---

²⁷ BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938*, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, s. 71.

²⁸ BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938*, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, s. 73.

²⁹ LIŠKA VLADIMÍR: *Causa Edvard Beneš*, Fontána, Praha 2005, s. 134.

³⁰ DOUDĚRA KAREL: *Republika na úvěr*, Novinář, Praha 1987, s. 271.

2.4 *Období okupace 1939 – 1945*

15. března 1939 proběhla okupace zbytku českých zemí a hned následující den byl Hitlerovým dekretem zřízen Protektorát Čechy a Morava jako autonomní celek s vlastní vnitřní vládou, který mohl vydávat vlastní právní normy, ovšem jen potud, pokud byly v souladu s nacistickými zákony. Nejvyšším orgánem výkonné moci byla protektorátní vláda. Počet ministerstev byl německou okupační mocí redukován, ministerstvo vnitra však přetrvalo. „Protektorát nedisponoval žádným ústředním zastupitelským sborem.“³¹ Jeho zákonodárství tedy sestávalo z nařízení státního prezidenta, vlády či jednotlivých ministrů.

Přes tuto vnější a zdánlivou autonomii byl protektorát i se svým administrativním aparátem a bezpečnostními složkami podřízen hitlerovskému Německu. To například přímo kontrolovalo protektorátní dopravu a spoje. Skutečná moc se tedy nacházela v rukou německých okupačních úřadů. Ty reprezentoval zejména úřad říšského protektora. Protektor byl jmenován přímo Hitlerem a jen jemu skládal účty ze své práce.

Protektorát byl nucen přijmout německý rasový systém, pro jehož realizaci vydal vlastní předpisy. V jejich důsledku byli židovští spoluobčané vyloučeni ze státních služeb a tedy i z bezpečnostních složek. Později byla v antisemitském duchu vydána i protektorátní vládní nařízení, která iniciovala policejní opatření proti židům a tzv. židovským míšencům. Ministerstvo vnitra a policejní úřady byly povinny bdít nad tím, aby veřejný klid, pořádek a bezpečnost nebyly narušovány stykem židů s ostatním obyvatelstvem.

Nacistické Německo bylo oprávněno činit na území protektorátu opatření potřebná k udržení bezpečnosti a pořádku. Proto bylo protektorátní správě dovoleno zřídit vlastní bezpečnostní sbory. Tak došlo k převzetí policie a četnictva a dále i vězeňské a zpočátku i finanční stráže bývalého Československa a konečně ke zřízení vládního vojska. Tento proces pochopitelně provázela podstatná početní redukce stavů bezpečnostních složek na necelých 20 000.³² Svůj vliv mělo i zrušení československé armády, jejíž děsloužící důstojníci doplňovali před rokem 1939 kádry policie a četnictva. Teprve v roce 1942 začal systematický nábor do bezpečnostních sil protektorátu.

---

³¹ MACEK PAVEL, UHLÍŘ LUBOMÍR: *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939 – 1945)*, Police history, Praha 2001, s. 54.

³² GEBHART JAN, KUKLÍK JAN: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Themis, Praha 1996, s. 216

Činnost protektorátních bezpečnostních složek řídilo i nadále pražské ministerstvo vnitra, vlastní kontrolu a dozor nad nimi však vykonávaly německé bezpečnostní orgány na území protektorátu. Na základě Heydrichova nařízení z 23. května 1942 byla i v protektorátních policejních úřadech zřízena správa z příkazu „říše“, což v praxi znamenalo, že do jejího čela nastoupili němečtí pověřenci. Zjednodušeně lze říci, že bezpečnostní složky protektorátu se organizačně dělily na protektorátní uniformovanou policii, kam patřilo i četnictvo, a neuniformovanou čili kriminální protektorátní policii. V čele obou složek stáli od 1. července roku 1942 Němci ve funkci generálních velitelů. V prvním případě to byl velitel SS – Gruppenführer a generálporučík P. Riege a ve druhém velitel německé bezpečnostní policie a bezpečnostní služby Sicherheitsdienst SS – Standartenführer a plukovník policie H. Böhme. Dále došlo ke zřízení nové funkce inspektorů uniformované a neuniformované protektorátní policie, pro oblast Čech v Praze a pro Moravu v Brně. Inspektoři podléhali příslušnému generálnímu veliteli a stali se jimi velitelé německých policejních pluků Čechy a Morava. Od března 1943 to pak byly policejní pluky SS č. 20 a 21. Vytvořením personální unie mezi německými a protektorátními velitelskými funkcemi se okupační správa zmocnila přímého velení nad protektorátními bezpečnostními sbory.

Co se týče již naznačené organizační struktury, je nutno konstatovat tendenci přizpůsobování německé organizační struktury. V roce 1944 byla v tomto směru provedena zásadní změna a všechny dosavadní bezpečnostní složky byly sloučeny do jediné označované nadále jako protektorátní policie. Bylo tak učiněno na základě vládního nařízení č. 77/1944 Sb. z 28. března 1944 o protektorátní policii.³³ V těchto normách bylo zakotveno, že policejní výkonná moc v protektorátu náleží protektorátní policii, pokud ovšem nepřísluší na základě zvláštních ustanovení říšským orgánům.

Protektorátní četnictvo zůstalo v činnosti na redukováných územích v podstatě ve stejné struktuře, jakou mělo v Čechách a na Moravě v době tzv. 2. republiky. I nadále stál v jeho čele generální velitel četnictva a zachována rovněž zůstala i zemská četnická velitelství. Četnické letecké hlídky byly zrušeny již na počátku existence protektorátu.

Finanční stráž v protektorátu fungovala na provizorních stanovištích, protože ta původní zůstala v oblasti Sudet. V řadách této bezpečnostní složky tehdy sloužilo asi

---

³³ MACEK PAVEL, UHLÍŘ LUBOMÍR: *Dějiny police a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939 – 1945)*, Police history, Praha 2001, s. 85.

7 000 mužů.³⁴ Celní hranice mezi protektorátem a nacistickým Německem pak byla zrušena ke dni 30. září 1940 a to znamenalo konec existence finanční stráže. Její teď už bývalí příslušníci byli částečně převzati ministerstvem vnitra pro službu v řadách policie a četnictva.

Ještě pár slov o vládním vojsku. To bývá někdy považováno za součást bezpečnostních složek protektorátu. Není to příliš přesné, i když jednou ze zákonných povinností vládního vojska bylo udržování vnitřní bezpečnosti. I oficiální protektorátní materiály uznávaly, že vládní vojsko není armádou v pravém slova smyslu. Ve skutečnosti se jednalo pouze o symbolický útvar. Vzniklo již v roce 1939 a nedotkly se ho dokonce ani Heydrichovy reformy. Vrchním velitelem byl po celou dobu existence protektorátu prezident, vlastní velení však přináleželo generálovi Emingerovi. Početní stavy této ozbrojené složky nikdy nepřesáhly 7 000 mužů. Bezpečnostní činnost vládního vojska spočívala ve střežení vojenských objektů a železničních tratí. „Dokladů o přímém spolupůsobení vládního vojska při bezpečnostních akcích najdeme jen málo a jednalo se spíše o výjimečné situace. Častější bylo jeho použití při různých živelných katastrofách.“³⁵

27. května 1942 došlo k atentátu na Heydricha. Řízení odvetné represivní akce se ujal K.H. Frank, druhý nejvýznamnější muž nacistické okupační správy, který zastával hodnost SS – Gruppenführera a vyššího vedoucího SS a policie v Protektorátu Čechy a Morava. Již krátce po 17. hodině téhož dne bylo obyvatelstvo protektorátu informováno o vyhlášení výjimečného stavu v Praze a po 21. hodině byl civilní výjimečný stav rozšířen na území celého protektorátu. V Praze byl vyhlášen na celou noc zákaz vycházení a metropole byla prakticky odříznuta od venkova. Po 22. hodině nastoupily do ulic tisíce příslušníků německých bezpečnostních složek ale i protektorátní policie, aby provedly největší razii v dějinách protektorátu.³⁶

Od poloviny ledna 1945 byly v oblastech se silnějším partyzánským hnutím vytvářeny operační protipartizánské oddíly i na protektorátních četnických stanicích s povinností provádět pochůzky po stanovených trasách. Obyvatelé menších obcí museli provádět noční strážní službu a lesní personál měl povinnost hlásit každou podezřelou činnost.

³⁴ MACEK PAVEL, UHLÍŘ LUBOMÍR: *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939 – 1945)*, Police history, Praha 2001, s. 93.

³⁵ MACEK PAVEL, UHLÍŘ LUBOMÍR: *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939 – 1945)*, Police history, Praha 2001, s. 94.

³⁶ GEBHART JAN, KUKLÍK JAN: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Themis, Praha 1996, s. 219.

Protektorátní bezpečnostní složky se bohužel podílely na provozu často diskutovaných a nechvalně proslulých táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu na Vysočině. Na území Protektorátu se brzy začala uplatňovat protiromská nařízení. Výnosem z 30. listopadu 1939 protektorátní ministerstvo vnitřně nařídilo, aby se Romové trvale usadili a zanechali kočování a potulování. Ti, kteří neuposlechli, byli v létě 1940 zařazeni do kárných pracovních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu.

V Letech u Písku zřídily orgány protektorátu pracovní a sběrný tábor, který byl od srpna 1942 do konce roku 1942 respektive do léta 1943 tzv. cikánským „rodinným“ táborem. Byli zde soustředěni Romové, které říšské represivní orgány převážely na smrt do Osvětimi. Tábor byl součástí mechanismu genocidy vůči Romům, protože protektorátní uniformovaná a neuniformovaná policie v něm soustředila pouze osoby, které považovala za Cikány (Romy) v rasovém ohledu, nejen tedy osoby „žijící cikánským způsobem života“ jako před létem 1942. V tomto táboře zahynulo více než 300 vězňů, a to nejen na tyfovou epidemii. Naše protektorátní policie také činila výběr osob transportovaných do Osvětimi a dalších vyhlazovacích táborů a předávala je říšským represivním orgánům.

Není přitom rozhodující, že podle nacistů na území protektorátu žádné koncentrační tábory nebyly. Ani terezínské ghetto, ani Malou pevnost nacisté jako koncentrační tábory neoznačovali, a přesto se tak o nich mluví a píše. Ostatně ani Osvětim se jednu dobu neoznačovala jako koncentrační tábor a nikdy nebyla označována ani za vyhlazovací tábor, jímž ve skutečnosti pochopitelně byla.

V současné době jsme svědky diskuze o táboře v Letech, kdy někteří politici pochybují o tom, že se jednalo o koncentrační tábor. Připomeňme například výrok komunisty Miloslava Ransdorfa, že označování letského cikánského tábora za koncentrační je bezuzdná lež. Tím vlastně nacistické genocidium přinejmenším zpochybňuje.³⁷ Jako u některých jiných národovecky zaměřených lidí v České republice může jít o zastírání či popírání toho, že osoby, které, byly podle tehdejšího práva české národnosti a které jsou dosud většinou společností jako Češi v etnickém smyslu toho slova vnímány, sloužily jako příslušníci protektorátní uniformované a neuniformované policie a na nacistické genocidě Romů se nejen přímo podílely, ale byly iniciativními vyhledavateli Romů při jejich koncentrování v táborech v Letech a v Hodoníně u Kunštátu na Moravě. V obou táborech se příslušníci protektorátních bezpečnostních složek podíleli na mučení vězňů nad rámec nacistických pokynů

³⁷ Trestní oznámení Petra Uhla na Miroslava Ransdorfa.

a masovým rozkrádáním potravin, jež byly vězňům určeny, způsobili, že mnozí vězni zahynuli.

V zájmu historické objektivy ale připomeňme, že akce protektorátních bezpečnostních složek proti Romům byly iniciovány německou okupační správou. Po vzoru říšského vůdce SS vydal generální velitel neuniformované protektorátní policie 10. června 1942 výnos o potírání tzv. cikánského zlořádu, podle něhož pak policejní úřady a četnické stanice evidovaly všechny Romy, romské míšence a osoby žijící po „cikánsku“, jak se tehdy říkalo. Evidováno bylo nakonec asi 6500 osob, které musely odevzdat protektorátní průkazy totožnosti a napříště se mohly prokazovat již jen cikánskou legitimací. Tímto způsobem byli všichni Romové i romští míšenci v protektorátu označeni a izolováni od zbytku společnosti.

Obecně málo známou historickou skutečností je účast protektorátních bezpečnostních složek na Pražském povstání, pochopitelně že na straně povstalců. Můžeme vyzvednout dva aspekty jejich činnosti: samotnou účast některých tehdejších českých bezpečnostních složek v povstání a dokumentaci zločinů okupantů, které museli ihned po skončení bojů tehdejší policisté a četníci provádět.

Příslušníci pražského oddílu pořiční policie věnovali od března 1945 pražskému úseku Vltavy stále větší pozornost. Vedly je k tomu obavy, že nacisté budou chtít v závěru války podminovat a zničit pražské mosty.

Přestože hlavní českou bezpečnostní složku v Praze tvořili logicky policisté, ani četníci zde nehráli zcela podřadnou roli. Ve chvíli výbuchu pražského povstání se v obvodu Velké Prahy nalézaly mnohé české četnické útvary. Celkem tedy bylo v Praze asi 400 ozbrojených četníků české národnosti. K nim lze však také započítat i osádky četnických stanic Kbely, Čakovice, Ďáblice, Horní Chabry, Suchdol, Horoměřice, Ruzyně, Stodůlky, Řeporyje, Velká Chuchle, Modřany a další stanice v přilehlém okolí Prahy, což potvrdilo i samotné povstání, když v jeho průběhu příslušníci těchto stanic předávali do Prahy zprávy o pohybu nacistických vojsk k Praze, pomáhali při mobilizaci lidových dobrovolníků, vedli jednání s místními nacistickými posádkami, řídili či asistovali při budování silničních záatarů a v některých případech i v bojích veleli místním skupinám povstalců.³⁸

S využitím pražských četnických útvarů pro potřeby povstání počítala jak vojenská komise České národní rady, která podchytila prostřednictvím svých

³⁸ JINDŘICH MAREK: *Zapomenutí hrdinové města barikád (Bezpečnostní složky v boji s nacistickými okupanty v květnu 1945)*, měsíčník Policista, č. 5/2005, vydává Ministerstvo vnitra České republiky – odbor prevence kriminality.

zmocněnců ještě v dubnu některé důstojníky četnictva v kasárnách Jiřího z Poděbrad a v četnické a policejní škole, tak i vojenské odbojové skupiny Alex a Bartoš, které předpokládaly automatické zapojení četnictva přes jejich vybrané velitele na generálním komandu a zemském četnickém velitelství. Zde hrál na počátku povstání významnou roli spolupracovník skupiny Bartoš plukovník četnictva Václav Voženílek, který spustil akci „rozhlas“ a snažil se vyjednávat s německým velením o příměří.³⁹

Po vypuknutí povstání se skutečně Zemské četnické velitelství Praha v Karmelitské ulici stalo jakýmsi koordinačním centrem bojového nasazení četnictva. Četnictvo díky odvaze a obětavosti svých řadových vlastenecky orientovaných příslušníků zasáhlo úspěšně jednotlivými četami do bojů o rozhlas jako například četa poručíka Václava Jiráka, na Malé Straně, Novém Městě, při hájení budovy ČTK a především pak na Staroměstské radnici, kde se ve dnech 5. - 8. května 1945 zvláště vyznamenala četa četníků pod velením poručíka Jana Hrabáka, kterou v závěru bojů účinně posílila četa poručíka Josefa Luňáčka. Významně působil i štábní kapitán četnictva Eduard Wagner se svou skupinou v kasárnách Jiřího z Poděbrad, kde mimo jiné umožnil ve spolupráci s vojenským zmocněncem ČNR vytvořit z těchto kasáren důležité spojovací a mobilizační středisko povstalců na pravém břehu Vltavy.

Pražské četnické útvary v bojích na barikádách utrpěly následující ztráty: 10 padlých, 10 těžce a 16 lehce zraněných.⁴⁰ Četnické oddíly v povstání bojovaly aktivně a jejich mladí příslušníci patřili mezi obětavé bojovníky povstání, „... kteří byli opakem té výrazně menší části protektorátního četnictva, která svým alibismem a servilním přístupem k rozkazům okupantů způsobila českému odboji nejednou citelné ztráty (např. zastřelení generála Vojtěcha Luži 2. října 1944 v Hřišti u Přibyslavi či zastřelení dvou parašutistů z paraskupiny Carbon v Rudicích na Moravě v květnu 1944 apod.).“

Například bojů v okolí Trojského mostu se zúčastnilo mnoho českých policistů. Dva z nich při tom přišli o život. Byl to vrchní policejní strážmistr Josef Kremla a praporčík Josef Radhous. Skutečným a nefalšovaným hrdinou v řadách holešovických policistů byl praporčík Josef Suchánek, kterého vyslal štábní kapitán Cabicar k Trojskému mostu v nejkritičtějších chvílích odpoledne 7. května v čele

³⁹ JINDŘICH MAREK: *Zapomenutí hrdinové města barikád (Bezpečnostní složky v boji s nacistickými okupanty v květnu 1945)*, měsíčník Policista, č. 5/2005, vydává Ministerstvo vnitra České republiky – odbor prevence kriminality.

⁴⁰ JINDŘICH MAREK: *Zapomenutí hrdinové města barikád (Bezpečnostní složky v boji s nacistickými okupanty v květnu 1945)*, měsíčník Policista, č. 5/2005, vydává Ministerstvo vnitra České republiky – odbor prevence kriminality.

patnáctičlenného bojového družstva, ve kterém bylo šest policistů. S puškami, dvěma samopaly a těžkým kulometem vyrazili k mostu.⁴¹

Policisté se však vyznamenali v květnu 1945 i na mnoha dalších místech Prahy:

Staroměstská radnice byla již kolem 12. hodin 5. května 1945 obsazena policejní stráží 1. policejního revíru, které velel policejní vrchní strážmistr Josef Pařík, který byl na zdravotní dovolené, ale přesto se ihned dostavil ke svému revíru.⁴² Strážmistr policie Bohumil Kolář na počátku povstání odzbrojil v Celetné ulici posádku německého lehkého tanku a ukořistěný tank dopravil do kasáren Jiřího z Poděbrad. Štábní strážmistr policie Jan Brejcha po boku Kučery bránil s automatickou puškou barikádu na Poříčí a po jeho zranění převzal velení na této barikádě a když bylo nutno ustoupit, bojoval na dalších barikádách.

Pražského povstání se aktivně účastnilo 4 026 uniformovaných policistů Policejního ředitelství Praha z 46 policejních revírů a dalších speciálních policejních útvarů. Z nich 42 v povstání položilo život a 242 bylo vážně zraněno.⁴³

Následující historické období se mělo stát jakýmsi labutím zpěvem československé demokracie.

2.5 Poválečná léta 1945 – 1948

V rámci nové tzv. prozatímní vlády, sestavené na základě jednání prezidenta Beneše a vedení Komunistické strany Československa ještě před koncem druhé světové války, byl do funkce ministra vnitra jmenován komunistka Václav Nosek. Došlo k výrazné politizaci ministerstva vnitra. Ke 30. červnu 1945 byla zrušena stávající policie i četnictvo a byl zřízen jednotný Sbor národní bezpečnosti, v jehož rámci fungovaly všechny do té doby běžné služby (pořádková, dopravní, kriminální apod.) a také zcela nově vytvořené útvary, např. Pohotovostní pluk 1 NB. Jednotný Sbor národní bezpečnosti byl tedy vytvořen faktickou cestou, zákonný podklad se mu však dostal teprve zákonem č. 149/1947 Sb. o národní bezpečnosti. SNB byl výkonným orgánem ministerstva vnitra a národních výborů. Byl to vojensky organizovaný sbor.

---

⁴¹ JINDŘICH MAREK: *Zapomenutí hrdinové města barikád (Bezpečnostní složky v boji s nacistickými okupanty v květnu 1945)*, měsíčník Policista, č. 5/2005, vydává Ministerstvo vnitra České republiky – odbor prevence kriminality.

⁴² JINDŘICH MAREK: *Zapomenutí hrdinové města barikád (Bezpečnostní složky v boji s nacistickými okupanty v květnu 1945)*, měsíčník Policista, č. 5/2005, vydává Ministerstvo vnitra České republiky – odbor prevence kriminality.

⁴³ JINDŘICH MAREK: *Zapomenutí hrdinové města barikád (Bezpečnostní složky v boji s nacistickými okupanty v květnu 1945)*, měsíčník Policista, č. 5/2005, vydává Ministerstvo vnitra České republiky – odbor prevence kriminality.

Státní policejní úřady a četnictvo byly zrušeny a do SNB byli začleněni i příslušníci obecní výkonné policie zřízené v době Protektorátu.

V pohraničí českých zemí nevznikaly národní výbory tak jako v českém „vnitrozemí“, docházelo zde k ustavování okresních a místních komisí, které jmenovalo právě ministerstvo vnitra. Komunisté si tak zajistili v těchto pohraničních správních orgánech velký vliv. Tyto komise totiž měly v pohraničí udržovat pořádek a podílet se na zatýkání kolaborantů, zrádců, bývalých příslušníků gestapa i SS a hlavně na organizování odsunu Němců.

„Zprávy expozitur SNB z pohraničí hlásily, že mezi Němci roste šeptanda o werwolfech, množí se nálezy zbraní a munice a množí se ilegální přechody hranic.“⁴⁴ Docházelo i k přestřelkám mezi československými bezpečnostními složkami na jedné straně a obtížně identifikovatelným protivníkem na straně druhé. Bezpečnostní situace v našem pohraničí byla v prvních poválečných měsících značně nepřehledná. Ozbrojené tlupy, které se zde potulovaly, skrývaly a rabovaly se mohly skládat z Vlasovců, werwolfů, vojenských zběhů, českých civilistů vydávajících se za partyzány nebo i příslušníků Rudé armády, které však nebylo možné trestně postihovat.

Významným momentem, který KSČ strategicky sledovala na své cestě k moci, bylo ovládnutí vnitřního bezpečnostního aparátu země, tedy v první řadě SNB. Posilování moci komunistů v této významné složce výkonné moci se postupně odehrávalo od roku 1945. V řadách bezpečnosti sloužili příslušníci bývalé policie a četnictva, bývalí partyzáni a členové zahraničního i domácího odboje i bývalých revolučních gard z roku 1945. Velkou část z nich představovali buď přímo komunisté nebo jejich sympatizanti. KSČ se soustředila na ovládnutí všech řídicích složek bezpečnosti, což se jim do konce roku 1947 také zcela podařilo. Pro nadcházející mocenský a politický zápas mělo vlastně ovládnutí SNB a jeho jednotlivých útvarů klíčový význam. Koneckonců situace v resortu ministerstva vnitra se stala záminkou k eskalaci vnitropolitické krize Národní fronty.

Komunističtí exponenti ovládali zejména Státní bezpečnost. V září roku 1947 obdržely sekretariáty nekomunistických ministrů Drtiny, Zenkla a Jana Masaryka balíčky s náložemi, které neexplodovaly jen proto, že je Státní bezpečnost včas zajistila. Pachatelé však nikdy nebyli vypátráni. Někteří autoři usuzují, že mohlo jít o provokaci právě ze strany Státní bezpečnosti.⁴⁵

⁴⁴ LIŠKA VLADIMÍR: *Causa Edvard Beneš*, Fontána, Praha 2005, s. 227.

⁴⁵ LIŠKA VLADIMÍR: *Causa Edvard Beneš*, Fontána, Praha 2005, s. 227.

Ve dnech únorového převratu KSČ aktivizovala dělnické milice, které obsazovaly továrny. Na obsazování podniků, státních institucí a úřadů se od 23. února podíleli i příslušníci SNB. Byty ministrů demokratických stran, kteří podali demisi, se nacházely pod neustálým policejním dohledem, jejich telefony byly vypnuty a pošta pro ně zadržována. Docházelo k prvním zatýkáním pro komunisty nepohodlných osob. Policie znemožnila vydávání Svobodného slova a dalšího tisku národních socialistů obsazením tiskárny a vydavatelství Melantrichu.

Tyto praktiky můžeme označit jednoznačně za nezákonné a předznamenaly definitivní konec demokratické éry naší republiky. Veškerou kontrolu situace z rukou státních orgánů se podařilo převzít komunistům fakticky ještě dříve, než 25. února prezident Beneš při jednání s Gottwaldem přijal demisi nekomunistických ministrů a 27. února pak přijal slib nové vlády.

Už jen jako epilog uvádím, že 8. září 1948 nasadila nová komunistická moc jako pořadatel státního pohřbu Edvarda Beneše 4 000 příslušníků Lidových milicí, protože se oprávněně obávala nepokojů. K nepokojům pak na několika místech hlavního města skutečně došlo, stejně jako k zatýkání a střetům s policií.

Na tomto místě by bylo dobré říci pár slov o Lidových milicích. Lidové milice představovaly ozbrojené dělnické jednotky, které vytvořila KSČ. Byly založeny 23. února 1948.⁴⁶ Původně byly určeny na ostrahu průmyslových podniků a na zastrasování politických protivníků. Vznikly tak ozbrojené složky, které neměly v demokratickém Československu před válkou obdoby. Komunisté Lidových milic využívali po celou dobu své vlády. Pro jejich členy byla pořádána vojenská cvičení, na kterých se učili zacházet se zbraněmi. Jednotky podléhaly přímo vedení KSČ, funkci vrchního velitele vykonával generální tajemník strany. Výzbroj byla skladována přímo v průmyslových podnicích. V obdobích nepokojů byly milice nasazovány společně s policií a vojskem proti demonstrantům. Důležitou roli sehrály Lidové milice kromě roku 1948 také v období normalizace po okupaci Československa v srpnu 1968. V prosinci 1989, kdy se vedení KSČ neodvážilo použít již připravených milicí k potlačení listopadových událostí, byly odzbrojeny a rozpuštěny. V té době měly 84 821 příslušníků.⁴⁷

---

⁴⁶ HEJL VILÉM: *Zpráva o organizovaném násilí*, Univerzum, Praha 1990, s. 53.

⁴⁷ HEJL VILÉM: *Zpráva o organizovaném násilí*, Univerzum, Praha 1990, s. 53.

2.6 Doba komunismu 1948 – 1989

Hned po svém únorovém vítězství přistoupili komunisté k budování totalitního politického systému, který by veškerou reálnou moc soustředil do rukou úzkého okruhu nejvyšších funkcionářů komunistické strany. Ti by se pak vymykali jakékoli demokratické kontrole. Bohužel pro Československo se jim to podařilo. Zákonodárné orgány a vládní instituce se staly pouhými vykonavateli stranických příkazů. Nekomunistické strany měly být nadále pouhou zástěrkou diktatury. Počet jejich členů byl proto drasticky redukován a do jejich čela byli postaveni komunisty vybraní funkcionáři. Sociálně demokratická strana byla dokonce v červnu 1948 přímo začleněna do struktur KSČ.

Jakou úlohu přitom sehrávala tehdejší policie? Nejdříve si vymezme základní pojmy. Sbor národní bezpečnosti (SNB, Bezpečnost) hrál hlavní úlohu mezi represivními nástroji moci v komunistickém Československu. SNB vykonávala jednak činnosti, které v demokratických státech obvykle vykonává policie, těmi byla pověřena složka nazývaná Veřejná bezpečnost Sboru národní bezpečnosti (VB), a pak činnosti zpravodajské, zaměřené na boj proti „vnitřnímu“ a „vnějšímu“ nepříteli nového režimu. Tyto činnosti konala neblaze proslulá Státní bezpečnost (StB).

Po únoru 1948 se SNB spolu s národními výbory stal páteří nové moci. Právní úprava SNB se během vlády komunistů několikrát změnila. V zákoně o SNB z roku 1974 bylo výslovně stanoveno, „... že SNB má při plnění svých úkolů vycházet z cílů a směrnic komunistické strany“.⁴⁸ Mezi bezpečnostními úkoly byl na prvním místě uváděn úkol odhalovat a zneškodňovat nepřátelskou činnost zaměřenou proti socialistické republice.

Pro období po roce 1948 je typické směšování funkcí armády a policie (SNB). Součástí ozbrojených sil byla nejen armáda, ale i vojska ministerstva vnitra a Pohraniční stráž, která střídavě spadala pod ministerstvo národní bezpečnosti (od svého zřízení v roce 1951), ministerstva národní obrany (od 1965) a federálního ministerstva vnitra (od 1971). Branný zákon umožňoval ozbrojeným silám také spolupůsobit při udržování veřejného klidu, pořádku a bezpečnosti uvnitř státu.⁴⁹ Zákon o SNB z roku 1974 umožňoval, aby příslušníci SNB byli povoláni k plnění úkolů vojsk ministerstva vnitra a na druhé straně aby vojáci vojsk ministerstva vnitra i vojáci armády byli povoláni k plnění úkolů SNB.

⁴⁸ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 100

⁴⁹ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 100

Do roku 1965 byla v rukou SNB i ostraha a správa věznic. Poté byl pro tento účel vytvořen samostatný Sbor nápravné výchovy, který byl v roce 1968 přeložen z pravomoci ministerstva vnitra do působnosti ministerstva spravedlnosti.

Pro totalitní režim byla příznačná existence Lidových milicí, ozbrojených útvarů KSČ. „Nebyly sice vytvořeny žádným zákonem, zákony však dovolovaly, aby i příslušníci Lidových milicí byli povoláni k plnění úkolů SNB: potom zpravidla měli stejná práva a povinnosti jako příslušníci SNB.“⁵⁰

SNB se členil na složku Veřejné bezpečnosti a složku Státní bezpečnosti., jejíž působnost byla v oblasti politické policie. Koncem 80. let 20. století byla v rámci Státní bezpečnosti soustředěna rozvědka i kontrarozvědka SNB, vojenská kontrarozvědka, sledování osob, ochrana stranických a ústavních činitelů, vyšetřování politických trestných činů a záležitosti cestovních pasů a víz. „Zatímco zákon o národní bezpečnosti z r. 1974 se o službě státní bezpečnosti a službě zpravodajské alespoň rámcově zmiňoval, zákony o SNB o Státní bezpečnosti nic podrobnějšího nestanovily: její činnost byla upravována především přísně tajnými vnitřními směrnicemi.⁵¹ Byla tedy v úzkém spojení s orgány a aparátem KSČ. Tajnými směrnicemi se řídilo i odposlouchávání telefonických rozhovorů a jiné zásahy do občanských práv, konané mimo trestní řízení.

Svého druhu veřejnoprávní povahu měla i závodní stráž, Sbor ozbrojené ochrany železnic a Sbor ozbrojené ochrany letišť. Obě posledně jmenované složky stály mimo SNB a spadaly pod ministerstvo dopravy.

Poté, co jsme vymezili základní pojmy a podali stručný organizační nástin, můžeme se na aktivity a činnost bezpečnostních složek v období vlády komunistické strany podívat podrobněji.

30. května 1948 proběhly volby do československého parlamentu. Stalo se tak v atmosféře nepokrytého zastrašování. Pokusy o předvolební protikomunistickou agitaci byly stíhány Bezpečností a trestány.

7. června 1948 po marném zápase proti nastupující komunistické moci abdikoval prezident Edvard Beneš a o týden později byl novým prezidentem zvolen Klement Gottwald. Za této situace proběhl v Praze ve dnech 19. až 27. června už rok připravovaný Všesokolský slet. Jeho účastníci dali ve slavnostním průvodu otevřeně najevo své sympatie k bývalému prezidentovi E. Benešovi a své pohrdání jeho

---

⁵⁰ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 100

⁵¹ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 101

nástupcem K. Gottwaldem. Reakce moci na sebe nedala dlouho čekat. Ještě v průvodu bylo zatčeno několik desítek sokolů a okamžitě byla v této organizaci zahájena čistka. K dalšímu otevřenému střetu s Bezpečností a následnému zatýkání došlo při zářijovém pohřbu Edvarda Beneše.

Komunisté okamžitě zareagovali vyhlášením ostrého kurzu proti tzv. reakci, jehož výrazem se stal Zákon na ochranu lidově demokratické republiky a další represivní opatření, která umožňovala bezohlednou likvidaci zbylé opozice. Byly zřízeny tábory nucených prací. Nezákonnost – i podle tehdy platných norem – včetně fyzického mučení, se stala trvalým rysem postupu Bezpečnosti i justice. Obětí těchto složek mocenského aparátu se stali příslušníci bývalých nekomunistických stran, nekomunistického odboje za 2. světové války a vojáci z našich zahraničních jednotek na Západě. Zvláštní pozornost byla věnována katolické církvi, kterou komunisté po únoru považovali za svého nejnebezpečnějšího protivníka. Byl vytvořen pečlivě propracovaný systém inscenace politických procesů, jejichž obětí se postupně stalo na 230 000 občanů Československa.⁵²

„Státní bezpečnost patřila k nosným sloupům a k hlavní opoře komunistického režimu. Její úkoly a cíle, jakož i metody její práce se během jejího trvání měnily, ale vždy ochraňovala režim, právě existující podobu moci.“⁵³ V období let 1948 až 1956 dosáhly moc a hrůzy aktivity Státní bezpečnosti nejvyššího stupně. Tragicky zasáhla do osudů statisíců občanů a do života celé společnosti.

Bezprostředně po únorovém převratu v roce 1948 začal rychle narůstat počet členů Státní bezpečnosti a tento nárůst pokračoval nepřetržitě pět let. Stejně rychle narůstal i počet osob a objektů, o které se Státní bezpečnost zajímala. Bezpečnostní komise ÚV KSČ na své schůzi 2. března 1948 rozhodla přijmout v co nejkratší době do řad SNB dva tisíce mladých komunistů, obnovit funkce osvětových důstojníků a zvětšit zpravodajský aparát i StB. Předsednictvo ÚV KSČ pak ještě 19. července 1948 schválilo požadavek ministra Noska na rozšíření bezpečnostních složek o pět tisíc osob. Prioritu v náboru mělo mít zpravodajství a StB, jejichž stavy se měly zdvojnásobit.

Vedení StB dosáhlo toho, že odpovědnost za získávání nováčků se z velké části přesunula na komunistické instituce. Kádrové útvary bezpečnosti se staraly zejména o politické čistky, které po únoru 1948 tvořily nedílnou součást výstavby tohoto represivního aparátu. V březnu 1948 činil počet příslušníků SNB asi 36 000 osob.

⁵² BĚLINA PAVEL, POKORNÝ JIŘÍ A KOL.: *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka Praha 1992, s. 269.

⁵³ KAPLAN KAREL: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948 – 1956*, Doplněk, Brno, s. 7.

Už v červenci téhož roku bylo v důsledku čistek propuštěno 3 200 příslušníků a čistky tím ani zdaleka ještě nekončily. Čistky se pochopitelně zaměřovaly na nekomunistické členy SNB a na ty příslušníky, kteří v bezpečnostních složkách pracovali už před rokem 1945. Propuštěním však pronásledování těchto osob nekončilo. Bezpečnostní komise ÚV KSČ se 13. prosince 1949 usnesla na pravidelném sledování bývalých příslušníků bezpečnostních složek.

Co se týče nábory nových členů, shodovali se od počátku vedoucí funkcionáři v Bezpečnosti a v komunistické straně v tom, že zejména do StB a zpravodajské složky musí přijít mladí dělníci z „proletářských“ rodin a starší, kteří již dříve prokázali bezvýhradnou oddanost KSČ. Toto třídní a politické měřítko při výběru nováčků do SNB sem přivedlo nezkušené lidi bez základních znalostí nutných pro práci v Bezpečnosti. V roce 1950 činil průměrný věk pracovníků StB 25 let a za šest roků stoupl na 34,1 let. Výsledkem přílivu nezkušených nováčků byl značný úpadek odbornosti a kvality práce. V roce 1956, kdy už mnoho pracovníků Bezpečnosti absolvovalo různé kurzy, „... stále 35,6 % pracovníků ministerstva vnitra a Bezpečnosti nemělo dokončené základní všeobecné vzdělání.“⁵⁴

S touto skutečností úzce souvisí následující postřeh. Podle řady autorů, odborníků i vyšetřovatelů zločinů StB (např. Pillerova komise, Antonín Kratochvíl, Karel Kaplan) byli vyšetřovatelé StB (zejména v období největšího teroru) v drtivé většině primitivové bez zkušeností a schopností, kteří neuznávali (a často ani neznali) zákony a jedinou autoritou pro ně byla strana a její přání. Nedostatky důkazů i vlastních schopností nahrazovali bestiálními metodami výslechů. Řada autorů srovnává StB s gestapem (např. Antonín Kratochvíl, Vladimír Škutina, Artur London).

„V září 1949 přijeli do Československa první sovětské poradci, pověřeni Stalinem pomoci českým a slovenským soudruhům při zavádění sovětských zkušeností.“⁵⁵ Následně se rozhořely smutně proslulé politické procesy 40. a 50. let dvacátého století. Vlna represí v letech 1948 až 1953 rozbila veškerou protikomunistickou opozici. Na rozdíl od situace v protektorátu se nepodařilo zorganizovat významnější hnutí odporu.

„Používání násilí se nepřímou doporučovalo na poradách a také školeních vyšetřovatelů. Stávalo se dokonce hodnotícím kritériem jejich práce. Vyšetřovatelé,

---

⁵⁴ KAPLAN KAREL: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948 – 1956*, Doplněk, Brno, s. 11

⁵⁵ BĚLINA PAVEL, POKORNÝ JIŘÍ A KOL.: *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka Praha 1992, s. 269.

kteří nedosahovali požadovaných doznání svých obětí a nepoužívali násilí nebo je používali s nedostatečnou razancí, byli považováni za neschopné a měkké.⁵⁶

Do kontextu této situace zapadá i akt individuálního boje bratří Mašínů, v jehož hodnocení se česká politická i občanská veřejnost diametrálně rozchází. Během svých příprav na útěk z Československa zabili i jednoho příslušníka SNB, strážmistra Jaroslava Honzátka, který sloužil na policejní stanici v Čelákovících. „Muži, kteří chtěli získat zbraně, do Čelákovíc přijeli v ukradené sanitce. Zaparkovali ji před služebnou a Honzátkovi namluvili, že měli dopravní nehodu. Uvěřil jim a pustil je dovnitř. Milan Paumer, který se akce zúčastnil s Mašíny, tvrdí, že strážmistra omámili chloroformem a nechali ho ležet na zemi služebny. Rozhodně popřel, že by ho svázali. Tím si ale protirečí jak s Mašíny, tak s policejní dokumentací. Mladíkům se z místa podařilo odnést zbraně. Už byli v autě, když se k omámenému Honzátkovi vrátil Ctirad Mašín a podřízl mu hrdlo. Alespoň takto popsali události v Čelákovících Václav Švéda a Zbyněk Janata zatčení při pozdějším útěku v Německu. Oba byli následně odsouzeni k smrti a popraveni. Honzátka po sobě zanechal dvě děti.“⁵⁷

30. května 1953 s platností od následujícího dne byla vyhlášena již rok připravovaná měnová reforma. Pro většinu obyvatelstva znamenala šok. Životní náklady prudce vzrostly a úspory ztratily svou hodnotu. Poprvé od února 1948 došlo k masovým projevům nespokojenosti a protivládním demonstracím. V Plzni vyšlo do ulic okolo 20 000 demonstrantů, k jejich rozehnání musela být nasazena armáda a Lidové milice.

Po temných 50. letech však postupně docházelo k jakémusi „polidštění“ režimu. Život v Československu se stával bezpečnějším. Vlna komunistického teroru poté, co byli často fyzicky likvidováni političtí protivníci a příslušníci podle mínění režimu nebezpečných sociálních skupin, odezněla. „Československo i nadále zůstalo policejním státem, ale prostý občan, který se „neplete do politiky“, si mohl být od konce padesátých let v zásadě jist, že nebude v noci vytažen z postele a odveden neznámo kam.“⁵⁸

Začátkem 60. let zažila československá společnost deziluzi vyvolanou odhalením nezákonností 50. let, na nichž se bohužel podílely i bezpečnostní složky a justice. Mnoho lidí si tehdy začalo klást otázku, jak zabránit možným recidivám těchto

⁵⁶ KAPLAN KAREL: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948 – 1956*, Doplněk, Brno, s. 142.

⁵⁷ Denník Právo, 16.3. 2008.

⁵⁸ BĚLINA PAVEL, POKORNÝ JIŘÍ A KOL.: *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka Praha 1992, s. 279.

zlořádů. Reformní hnutí šedesátých let vyzdvihlo také tezi, že je zapotřebí zvýšit vzdělanostní úroveň příslušníků SNB a poskytnout jim hlubší právnické a kriminalistické poznatky. V policejním zákonodárství se v roce 1965 objevil požadavek právnického vzdělání vyšetřovatelů (viz § 2 zák. č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti).

Tehdejší jediné dvě právnické fakulty (v Praze a v Bratislavě) však měly malou kapacitu, takže nemohly potřebu právníků uspokojit. Proto byl v roce 1966 zřízen na Právnické fakultě UK v Praze tzv. kriminalistický směr právnického studia, který existoval až do roku 1978. K organizačnímu zabezpečení kriminalistického směru a k výuce kriminalistických a forenzních disciplín byl zřízen Ústav kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Na výuce dalších předmětů se podílely všechny fakultní katedry. Uskutečnilo se celkem osm běhů kriminalistického směru, do nichž nastoupilo 1024 studentů a 639 jich studium úspěšně ukončilo.⁵⁹

„Dnes, s náležitým odstupem doby, můžeme hodnotit kriminalistický směr právnického studia převážně pozitivně. Svou náročností a odbornou úrovní se toto studium vyrovnalo běžnému právnickému studiu. Obsahová profilace odpovídala tehdejší profesi vyšetřovatelů SNB, jiné řídicí a odborné policejní funkce nepokrývala.“⁶⁰

Ve vzrušené politické atmosféře „Pražského jara 1968“ vstřebávaly stovky příslušníků SNB nové, pro ně nezvyklé dojmy z akademického prostředí, které bylo v té době velmi kritické a svobodomyšlné. Nebylo jistě náhodou, že v letech následné „normalizace“ se mnoho studentů a absolventů kriminalistického směru stalo prvními oběťmi politických čistek v bezpečnostních orgánech a ztratilo své zaměstnání. Tato nedůvěra k univerzitnímu prostředí byla ostatně jedním z hlavních důvodů, proč bylo v roce 1974 stranickými a státními orgány rozhodnuto o ukončení kriminalistického směru na Právnické fakultě UK a o založení Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti.

Neklid ve společnosti pak začal narůstat až koncem roku 1967 v důsledku tzv. strahovských událostí, kdy opakované výpadky elektrického proudu přiměly studenty ze strahovských kolejí ke spontánní demonstraci, která měla veřejnost upozornit na špatné podmínky jejich bydlení a studia. Pokojný průvod studentů byl

---

⁵⁹ JAN MUSIL: Desetileté jubileum Policejní akademie České republiky, Kriminalistika, čtvrtletník pro kriminalistickou praxi, ročník XXXV3/2002.

⁶⁰ JAN MUSIL: Desetileté jubileum Policejní akademie České republiky, Kriminalistika, čtvrtletník pro kriminalistickou praxi, ročník XXXV3/2002.

v Nerudově ulici ostře napaden příslušníky Veřejné bezpečnosti.

K dalšímu kontroverznímu případu došlo po okupaci naší země vojsky Varšavské smlouvy. Během tzv. hokejového týdne po vítězství mužstva ČSSR nad mužstvem SSSR na mistrovství světa v ledním hokeji ve Stockholmu došlo ke spontánním oslavám, které v Praze dostaly politický podtext nespokojenosti s okupací. Vystoupení obyvatelstva využily kolaborantské složky bezpečnosti a zinscenovaly útok na pražskou kancelář Aeroflotu s cílem vyhrotit situaci proti reformnímu křídlu KSČ, což se jim podařilo.

Ale reformní křídlo se vyskytovalo i v řadách SNB. I je postihly normalizační čistky. Tak například z řad StB odešla nebo musela odejít téměř třetina proreformních důstojníků.⁶¹ Přesto však během let 1968/1969 došlo k několika případům nasazení SNB, Lidových milicí a dokonce i československé armády proti našim občanům. Po zahájení tzv. normalizace dostala StB příkaz ke sledování většího počtu lidí, „... takže počátkem roku 1970 bylo na zasedání branného a bezpečnostního výboru Sněmovny lidu konstatováno, že tato organizace oproti roku 1968 zdvojnásobila své stavy.“⁶²

V 70. letech docházelo ze strany bezpečnostních složek k nezákonnosti a porušování tehdy platné komunistické ústavy. Například sedmdesátiletý filosof Jan Patočka podlehl fyzickému i psychickému vyčerpání z mnohahodinového výslechu ve služebně StB. Počet tzv. vězňů svědomí však v 70. a 80. letech byl podstatně nižší než dříve. Na konto Sboru nápravné výchovy a StB, ale padá i několik dodnes neobjasněných úmrtí ve věznicích a v řadách disidentů.

Jak se komunistická éra chýlila ke svému konci, bylo zřejmé, že stranické a státní vedení ztrácí kontrolu nad některými složkami represivního aparátu (správa kontrarozvědky pro boj s vnitřním nepřítelem, část Lidových milicí). Zasahovaly proti demonstrantům v roce 1988 a jejich zásahy vyvrcholily známými událostmi 17. listopadu 1989.

Bezpečnostní složky v letech 1948 až 1989 se pochopitelně nedopouštěly pouze politického pronásledování a represí, ale také vedly boj proti kriminalitě, na což se často při hodnocení působení bezpečnostních složek v tomto období často zapomíná. „... dynamiku kriminality od roku 1952 lze souhrnně charakterizovat takto: vysoký výskyt

---

⁶¹ BĚLINA PAVEL, POKORNÝ JIŘÍ A KOL.: *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka Praha 1992, s. 291.

⁶² BĚLINA PAVEL, POKORNÝ JIŘÍ A KOL.: *Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka Praha 1992, s. 292.

kriminality v padesátých letech s postupně klesající tendencí, nejhlubší pokles v roce 1960, v šedesátých letech zvolna stoupající tendence s mírnými výkyvy, výrazný výkyv a vzestup kolem roku 1970, náznaky stabilizace a poklesu kriminality po roce 1971.⁶³ Je zajímavé a jistě by to zasloužilo bližšího zkoumání, že období výskytu největší kriminality korespondují s obdobími největších režimních represí.

2.7 Od roku 1989 do současnosti

Po listopadu 1989 SNB ještě nějakou dobu přetrvával, postupně se však přizpůsoboval podmínkám obnovovaného právního státu. Hned v březnu 1990 byla upravena služební přísaha a stanoveno, že příslušníkům SNB se po dobu trvání služebního poměru přerušuje členství a činnosti v politických stranách a hnutích (zákon č. 74/1990 Sb.).⁶⁴ Podle zákona č. 169/1990 Sb. byly vytvořeny občanské komise, které měly napomáhat při očištění SNB. Základ pro Lidové milice zanikl již vypuštěním ustanovení o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a ve státě z ústavy. Politickým stranám a občanským sdružením je nyní výslovně zakázáno zřizovat ozbrojené složky.

Zásadní reforma organizace bezpečnostních složek byla uskutečněna ještě v době existence československé federace. Podle zákona č. 333/1991 Sb. nově zřízený Federální policejní sbor a Sbor hradní policie obsahovaly již ve svém názvu výraz policie.

V samostatné České republice se postupně vytvořil nový systém bezpečnostních složek. Armáda České republiky podle novelizovaného zákona smí spolupůsobit při udržování bezpečnosti uvnitř země jen v případě přímého násilného útoku proti ústavnímu zřízení České republiky. Vojska ministerstva vnitra zanikla v roce 1993. Pohraniční stráž zanikla v roce 1991. Vojáci proto mohou se souhlasem vlády pomáhat při ochraně objektů zvláštního významu a k ochraně státních hranic.

Zákon ČNR č. 283/1991 Sb. zřídil ozbrojený bezpečnostní sbor Policii České republiky. Jejím prvořadým úkolem je ochrana bezpečnosti osob a majetku, zajišťovat veřejný pořádek, ale i ochranu státních hranic, dohlížet na bezpečnost a plynulost silničního provozu, odhalovat přestupky a trestné činy a vést vyšetřování. Policie je podřízena ministerstvu vnitra. „Zatímco minulý režim kladl důraz na anonymitu příslušníků SNB, je nyní výslovně stanoveno, že policista při výkonu své pravomoci prokazuje svou příslušnost k Policii ČR mj. služebním stejnokrojem opatřeným

⁶³ NEZKUSIL JIŘÍ A KOL.: *Československá kriminologie*, Panorama, Praha 1978, s. 62.

⁶⁴ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 101.

identifikačním číslem.“⁶⁵

Na rozdíl od komunistického režimu dnešní demokratický stát otevřeně a přímo v zákoně stanoví, že Policie ČR smí v nezbytných případech použít i takových prostředků, které ohrožují základní práva a svobody fyzických i právnických osob. Současně však zákon upravuje i nástroje, které mají zabránit, aby toho bylo zneužíváno. Tak např. používání operativní techniky (odposlouchávání, otevírání zásilek ...) musí být předem odsouhlaseno soudcem krajského soudu a je kontrolováno speciálním orgánem poslanecké sněmovny.

Další bezpečnostní složkou jsou zpravodajské služby, které „... mají za úkol získávat, shromažďovat a vyhodnocovat informace důležité pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky ...“⁶⁶ Fakticky plní funkce rozvědky a kontrarozvědky. Od Policie ČR jsou organizačně odděleny. Rozlišujeme civilní zpravodajské služby: Úřad pro zahraniční styky a informace a Bezpečnostní informační služba (BIS), a Vojenské zpravodajství. (VZ).

V souvislosti se zrušením národních výborů a obnovením obcí byla zákonem ČNR č. 553/1991 Sb. zřízena i obecní policie (ve městech městská policie). Jejím úkolem je zabezpečovat místní záležitosti veřejného pořádku. Ve vztahu k Policii ČR má obecní policie subsidiární působnost a má s ní spolupracovat. Obecní policii zřizuje obec obecně závaznou vyhláškou a řídí ji buď starosta nebo jiná pověřená osoba. Strážníci obecní policie jsou k obci v pracovním poměru.

Vojenská policie je službou Armády ČR. Vězeňská a justiční stráž je součástí Vězeňské služby a nahradila dřívější Sbor nápravné výchovy. Celníci jsou zařazeni do ozbrojené složky v celní správě a mají velmi obdobné oprávnění jako policisté včetně práva nosit služební zbraň. Podléhají však ministerstvu financí. Zákon o jednacím řádu poslanecké sněmovny předpokládá zřízení zvláštní Parlamentní stráže. I nadále zůstaly zachovány různé druhy stráže (lesní, myslivecká, rybářská, vodní, stráž přírody). Funkci stráže vykonávají fyzické osoby, které zpravidla navrhl zainteresovaný soukromý subjekt a do slibu vzal orgán státní správy.

Poté, co se náš národ zbavil nadvlády komunistické strany a znovu nastoupil cestu k budování demokratické společnosti, nastala příležitost, aby bezpečnostní složky přestaly být občany vnímány jako represivní orgány bývalé moci. Hned ale musím konstatovat důležitý fakt a předejít tak nedorozumění. Bezpečnostní složky v letech

⁶⁵ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 103

⁶⁶ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 104

1948 až 1989 nebyly pouze represivními orgány komunistické strany. Náplní činnosti zdaleka největší části jejich příslušníků přece byla ochrana majetku a osob. Přesto je však veřejné mínění vnímalo převážně negativně a ani rok 1989 neznamenal hned změnu tohoto postoje. Lze říci, že policie si lepší obraz v očích veřejnosti musela teprve vybudovat.

Základním posláním policie je především prosazovat, ale i vynucovat právo a poskytovat tak občanům ochranu a zajišťovat veřejný pořádek. V některých případech je splnění tohoto cíle podmiňováno tvrdostí postupu policie. Na druhou stranu se občas setkáváme s případy neoprávněného chování policie nebo i neochoty a línosti při poskytování pomoci. Vážným nedostatkem celého systému je skutečnost, že policie sama vyřizuje stížnosti na sebe a je tak „soudcem“ ve své věci.⁶⁷ Tato skutečnost neumožňuje dostatečně nezávislou a nestrannou kontrolu. V roce 1996 u nás působilo 48 000 příslušníků policie. Podle zprávy Inspekce ministerstva vnitra bylo za 1. pololetí toho roku za protiprávní jednání obviněno 169 policistů, což ve srovnání se stejným obdobím roku 1995 znamenalo nárůst o 22%.⁶⁸ Během let 1995/1996 došlo k meziročnímu nárůstu trestných činů policistů o 16,5% a počtu pachatelů z řad policie o 13%. Největší podíl na této trestné činnosti měli policisté do 29 let, tedy ti s minimální praxí.⁶⁹

Jakým způsobem dosáhnout zlepšení? Cesta k tomuto cíli vede prostřednictvím prevence realizované formou koncepční přípravy policistů, efektivního odhalování a postihování těch policistů, kteří se provinili. Dalším vhodným ale dlouhodobým řešením se jeví směřování k policejnímu profesionalismu, k posilování hrdosti policistů na svoje poslání, vznik jakési „stavovské cti“, která by policistům nedovolovala překračování pravomocí s tím, že jejich jednání by mělo odpovídat tzv. „policejnímu mravnímu kodexu“.

OSN deklarovala Etický kodex policejní práce. Rada Evropy zase jako rezoluci č. 690/1979 přijala Deklaraci o policii. Z obou dokumentů vyplývá pojmání práce policie jako veřejné služby občanům a společnosti. Policisté by podle nich měli plnit své povinnosti důsledně, ctít lidskou důstojnost, užívat násilí jen v případě naprosté nutnosti a jen v míře nezbytné ke splnění svých povinností. Neměli by se dopouštět korupčního jednání a poskytovat veřejnou bezpečnostní službu. Měli by ctít právo a zákony

---

⁶⁷ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 109

⁶⁸ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 109

⁶⁹ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 117

a předcházet a bránit jejich porušování.

Ve 2. polovině 90. let dvacátého století celkový stav a úroveň Policie ČR naznačenému standardu ještě neodpovídaly. Podle tehdejších průzkumů občané relativně nejhůře hodnotili situaci ve zdravotnictví a v bezpečnosti. Téměř polovina občanů nebyla spokojena s prací policie a nedůvěřovala jí.⁷⁰ Od uzákonění omezení nejvyšší rychlosti v obcích na 50 km/h však důvěra občanů v policii poněkud vzrostla. Je to důkazem známé skutečnosti, že pokud občané vidí policii „v ulicích“, cítí se bezpečněji.

Český helsinský výbor však již v roce 1997 zaznamenal i výrazně příznivé trendy v policejní práci např. v oblasti vzdělávání policistů. Rovněž bylo možno konstatovat, že tento rok nepřinesl růst negativních tendencí. Avšak v roce 1998 se důvěra občanů v policii podle opakovaných průzkumů veřejného mínění pohybovala pouze kolem 30%. „Devět let po listopadové revoluci už nelze za hlavní příčinu této situace označovat přízrak komunistické StB, i když nemálo stávajících příslušníků Policie ČR v této složce pracovalo.“⁷¹ Co se týče výsledků samotné policejní práce, tak zatímco v oblasti násilné trestné činnosti policie stabilně dosahuje poměrně vysoké objasňenosti, v oblasti majetkové kriminality objasňenost oscilovala kolem 25%.⁷²

Pro rok 1999 jsme mohli konstatovat mírný pokrok ve smyslu zřetelnějšího přibližování ke standardům Evropské unie a zaznamenat poněkud lepší komunikativnost a otevřenost ze strany části policejního vedení a odpovědných služebních funkcionářů. Důvěra občanů v policii se v průběhu roku 1999 dostala statisticky až ke hranici 50%.⁷³ Pozitivní vývoj bylo možno zaznamenat i na Policejní akademii ČR v Praze a na Střední policejní škole MV ČR v Brně.

Pavel Bílek ve své práci shrnuje tíživé problémy české policie na přelomu tisíciletí. Dívá se na ně z hlediska lidských práv a základních svobod:

1. nepravdivé případy nepřipustného policejního násilí;
2. kompetenční a komunikační problémy ve vztahu Policie ČR a městské policie;
3. nedostatečný výchovný a vzdělávací systém pro policisty;
4. neexistence institucionalizované kontroly práce policie vně policejní struktury;
5. dlouhodobě nízká důvěra občanů v policii i přes příznivější vývoj v posledních dvou letech;

⁷⁰ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 112

⁷¹ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 120

⁷² BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 122

⁷³ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 127

6. nedostatečné materiální vybavení policie;
7. jednostranně negativní mediální prezentace policie a skandalizace za každou cenu bez ohledu na reálné skutečnosti.

V druhé polovině roku 2000 se důvěra občanů v policii dostala až k 60%. Na této úrovni se i nadále pohybuje a zdá se, že nemá tendenci vracet se k dřívější nízké úrovni kolem 30%.⁷⁴ Tato skutečnost odráží i pozitivně vnímanou roli policie při zvládnutí situace kolem zasedání MMF na konci září 2000 v Praze. Problém nízkého procenta objasňenosti tzv. banální kriminality však na počátku 21. století zůstal nezměněn.

3 Požadavky na policii ČR v současném světě

Po půlstoletí okupací, nesvobody a přerušování kontinuity historického a společenského vývoje v našich zemích se vláda opět vrátila do našich rukou. Zařadili jsme se do silného a prosperujícího společenství evropských demokratických zemí a stali jsme se členy nejsilnějšího obranného spojení na světě. Otvírá se tedy před námi perspektiva úspěšného vývoje. Náš historik Zdeněk Kárník ve svém veledíle České země v éře První republiky považuje léta 1918 až 1938 za dosavadní vrchol českých dějin a zároveň dodává, že v současné době máme šanci tento vrchol překonat. Svým dílem k tomu může přispět i práce naší policie a důvěra občanů v ní.

Přestože podstatná část mé práce je ovlivňována politologickým pohledem dovoluji si zde uvést myšlenku spíše filosofickou. Občané naší země v soudobých dějinách byli po většinu doby vystaveni nedemokratickému způsobu vlády. To se nepříznivě ovlivnilo na jejich morálním profilu. Nesvoboda vytvořila pokřivený způsob myšlení, kde čest, poctivost a morálnost, pravdivost, byly atributy, které byly na obtíž. Mnozí lidé se naučili žít v takovéto společnosti a přispůbali se jí. (co se týká protektoriátu i komunistického režimu nelze hovořit o masovém odporu) Společnost se naučila krást, podvádět, šidit. Rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví byl trestný čin jen podle zákona. Lidé byli ochotni strpět nepoctivost, pokud se jich přímo nedotkla. Vznikl mlčenlivý souhlas s nelegálností. Bohužel, toto myšlení v lidech přetrvává a bude zřejmě potřeba několik generací, aby vymizelo. Nestačí však jen čas. Je potřeba vzorů. Bylo by pěkné vidět, že lhát a krást se nevyplácí a to jak obyčejným lidem, tak nejvyšším politikům....

Americký historik Francis Fukuyama po pádu komunistických režimů

---

⁷⁴ BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, s. 132

ve východním bloku hovořil o konci dějin. Než se však obyvatelstvu zemí tohoto bloku podařilo obnovit nebo vybudovat základy demokratické společnosti, objevila se ve světě spousta nových bezpečnostních hrozeb, které vyvrátily Fukuyamovu tezi o konci dějin.

S jakými výzvami se tedy musí vypořádat i naše policie? Jmenujme ve zkratce aspoň některé: mezinárodní terorismus a mezinárodně organizovaný zločin, rostoucí imigrace, obchod s drogami a lidmi, šedá a černá ekonomika, v neposlední řadě nárůst obecné kriminality.

„Policie je stále více konfrontována s důsledky změn sociálních, ekonomických a ekologických procesů, majících často nadnárodní nebo globální povahu ... zároveň vzrůstají nároky na mravní a humanitní vyspělost policistů.“⁷⁵

Podobně jako každý ze současné generace třicátníků musel po roce 1989 reagovat na mnoho nových jevů takříkajíc za pochodu, musela totéž činit i naše policie. A přiznejme, že politici ani občanská společnost jí to moc neulehčují. Vezměme si například v okurkové sezóně každý rok diskutované policejní zásahy proti účastníkům tzv. Czechtechu. Policie v obtížných podmínkách zasahuje proti evidentnímu porušování mnoha právních norem a sklízí za to ostrou kritiku z řad momentálně opozičních politiků, žurnalistů a různých nevládních organizací.

Po roce 2004 se často hovoří o „... rozšíření a zkvalitnění policejní spolupráce jakožto logického důsledku našeho vstupu do EU ... Avšak bezpečnostní politika a policejní spolupráce ve věcech trestních jsou těmi oblastmi, které členské státy EU zatím nehodlají podřídit komunitárním rozhodovacím pravidlům.“⁷⁶ Bezpečnostní složky totiž reprezentují suverenitu státu. Přesto však se již rozvíjí koordinovaná policejní činnost mezi zeměmi Evropské unie.

Dosavadní formy policejní spolupráce v rámci Evropské unie jsou následující:

1. operativní spolupráce;
2. společné vyhodnocování kriminalistických metod a společné vyšetřovací týmy;
3. spolupráce v oblasti vzdělávání zejména skrze CEPOL;
4. shromažďování a výměna příslušných informací prostřednictvím Europolu a Interpolu, včetně výměny operativních, strategických a technických informací.

Spolupráce mezi Českou republikou jako asociovanou zemí a Europlem (Evropským policejním úřadem) probíhala už na základě smlouvy o spolupráci z března 2002, která předpokládala výměnu strategických a operativních informací v boji proti

---

⁷⁵ Sak Petr, Semrád Jiří: *Role policie v očekávání veřejnosti*, PA ČR, Praha 1996, s. 6.

⁷⁶ Danics Štefan: *Úvod do politologie na PA ČR*, PA ČR, Praha 2006, s. 130.

závažným formám mezinárodní trestné činnosti. V souladu s touto smlouvou byl v září 2002 do ústředí Europolu v Haagu vyslán náš styčný důstojník. V roce 2004 se transformovala skupina Europol při Policejním prezidiu České republiky na Národní jednotku Europolu. „Po Amsterdamu dochází k podstatnému rozšíření policejní spolupráce v rámci Europolu a využití dalších možností, které skýtají tzv. společné vyšetřovací týmy.“⁷⁷ Tyto týmy umožňují urychlit a zefektivnit boj proti závažné trestné činnosti, kde je důraz položen na mezinárodní terorismus, nelegální migraci a obchod s lidmi, pašování drog, praní špinavých peněz a padělání měny.

K efektivnější koordinaci aktivit mezi Europolem a Interpolem v boji proti závažné mezinárodní trestné činnosti dochází na základě dohody o spolupráci ze dne 5. listopadu 2001, která předpokládá i výměnu styčných důstojníků.

Zmiňme se ještě krátce o problematice tzv. Schengenského prostoru. Základem tzv. Schengenských dohod je vytvoření prostoru bez hranic s volným pohybem osob, zboží, služeb, kapitálu a pracovních sil. Musíme přitom počítat s tím, že přes hranice budou přecházet nejen slušní občané, ale zcela jistě i pachatelé trestné činnosti. A zde spočívá velká úloha pro policii. Naše policie ústy policejního prezidenta plk. Mgr. Oldřicha Martinů tvrdí, že je připravena to zvládnout.⁷⁸

Vzhledem ke zkušenostem dosavadních schengenských států je pravděpodobné, že není třeba očekávat výraznou změnu skladby nebo úrovně kriminality na našem území. V současnosti jsou realizována tzv. kompenzační nařízení. Ta spočívají v co nejintenzivnější spolupráci policejních složek, využívání nových forem kooperace, jako je např. přeshraniční sledování a pronásledování, rychlé a efektivní sdílení relevantních informací a pravidelné vyměňování zpráv. Schengenský informační systém je jedním ze základních používaných nástrojů. Jde o pátrací on-line systém po osobách, ale také věcech identifikovatelných podle výrobních čísel. Jako příklad lze uvést pátrání po automobilech a zbraních, které mají být zadrženy převážně na žádost zahraničních bezpečnostních či justičních složek, vždy ze zákonných důvodů. Dosud měla policie oprávnění zastavovat a kontrolovat osoby a automobily na hraničních přechodech, od 21. prosince 2007 se tato oprávnění přesunula do vnitrozemí. Takovými opatřeními je garantována bezpečnost v rámci Schengenského prostoru.⁷⁹

---

⁷⁷ Danics Štefan: Úvod do politologie na PA ČR, PA ČR, Praha 206, s. 131.

⁷⁸ Linhartová Dagmar: Česká republika – země Schengenu, Měsíčník Policista 1/2008.

⁷⁹ Linhartová Dagmar: Česká republika – země Schengenu, Měsíčník Policista 1/2008.

Závěr

Už je asi obecným rysem lidské povahy, že jsme zvyklí posuzovat, kritizovat i odsuzovat lidi, instituce i jevy, kterým však přitom moc nerozumíme. Unáhleně vynášíme soudy, aniž bychom si o posuzovaném zjistili podrobnější informace. Máme tendenci zjednodušovat a zkreslovat. A poznamenejme hned, že v tom všem nás podporují až na výjimky všechna média. Nejinak tomu je i v případě naší policie.

„... je třeba říci několik slov o jejich vskutku nelehké práci. Řada našich občanů si totiž dodnes myslí, že práce policisty je poměrně snadná a že k ní stačí se do policie přihlásit, obléci uniformu a jen volně se pak v pracovní době procházet po městě či kraji.“⁸⁰ Realita policejní práce není totiž taková, jak ji často můžeme sledovat v televizních filmech a seriálech. Je to nelehká, tvrdá a často úmorná a značně vyčerpávající práce. Policista vzhledem k prostředí, ve kterém se v souvislosti s bojem proti zločinu často pohybuje, „...vidí takřka denně tolik lidského neštěstí, kolik běžný občan mnohdy nepozná za celý svůj život.“⁸¹

Policisté jsou, přestože zastávají obtížnou práci, terčem spousty vtípů, tohoto nevysychajícího pramene „lidové slovesnosti“. Přitom se občas z průzkumů veřejného mínění ozývá volání po aktivnějším vystupování policie, po její větší přítomnosti „v ulicích“, po rozsáhlejších pravomocích policie, tedy po jakési policii „silné ruky“. Není tento náš postoj – na jedné straně vtipy a na druhé straně volání po silnější policii – trochu schizofrenní? A položím ještě dvě otázky, z nichž na první si zatím netroufám odpovědět: byli bychom ochotni, vzhledem k sílícím teroristickým hrozbám, vyměnit část našich občanských svobod za větší bezpečí? A neznamenaloby to počátek konce demokracie? Domnívám se, že vývoj Československa ve 2. polovině 30. let dvacátého století, kdy naše demokracie sváděla urputný souboj s nacistickým smrtelným nebezpečím, nám naznačuje, že ne.

Přehlédneme – li působení našich bezpečnostních složek od roku 1918, můžeme vymezit několik základních momentů, kdy se policie (četnictvo) výrazně projevila:

- zásahy četnictva proti demonstrantům během velké hospodářské krize na počátku 30. let dvacátého století;

---

⁸⁰ Němec Miroslav: Občan a policie. Aktuální problémy vztahů policie k občanům a občanů k policii, Naše vojsko, Praha 1996, s. 156.

⁸¹ Němec Miroslav: Občan a policie. Aktuální problémy vztahů policie k občanům a občanů k policii, Naše vojsko, Praha 1996, s. 158.

- podíl policie a četnictva na obraně republiky v roce 1938;
- podíl policie a četnictva na Květnovém povstání pražského lidu v roce 1945;
- podíl příslušníků SNB na represích komunistického režimu proti občanům.

Ještě než jednotlivé momenty rozeberu, musím poznamenat, abych předešel možnému zjednodušení, že bezpečnostní složky vykonávaly po celé popisované období, tedy od roku 1918 do současnosti, svou základní práci, kterou je péče o veřejný pořádek, boj proti kriminalitě a dohled nad bezpečností silničního provozu. Jednotliví příslušníci bezpečnostních složek tuto práci vykonávali lépe či hůře podle subjektivních předpokladů i objektivních možností. Ty zmíněné čtyři momenty jsem vyzvedl proto, že se vymykají nad rámec základní práce a vypovídají o vztahu bezpečnostních složek ke státu a občanské společnosti, tj. k občanům.

Zásahy četnictva proti demonstrantům během velké hospodářské krize na počátku 30. let dvacátého století byly bohužel provázeny mnoha oběťmi na životech z řad demonstrantů, které byly oprávněně kritizovány československou veřejností. Musíme si však uvědomit, v jaké vnitropolitické i mezinárodní situaci se tak dělo. Komunisté i nacisté demonstrace zneužívali ke svému politickému boji, jehož konečným cílem mělo být rozbití československé demokratické struktury. V okolních zemích mezitím vyrůstal jeden autoritativní režim za druhým a ani ony se netajily úmysly zneužít případného oslabení Československa. To, že Československo nakonec zůstalo tím pověstným „ostrovem demokracie“ svědčí o tom, že přes vážná pochybení při zásazích proti demonstrujícím, naše bezpečnostní složky nepředstavovaly ohrožení demokracie, nýbrž její oporu.

Co se týká podílu policie a četnictva na obraně republiky v roce 1938, tak v tomto ohledu panuje mnoho nepřesných představ. Jednou z nich je například obecně rozšířené tvrzení, že jsme se nebránili. Snad jsem v příslušné kapitole aspoň částečně dokázal mylnost tohoto tvrzení. Svědčí o tom mimo jiné i oběti z řad policistů a četníků, kteří v řadách jednotek SOS i na svých stanicích v pohraničí čelili náporu sudetoněmeckých teroristů i útočníků z Německa. Položili své životy, když bránili bezpečí a demokratické zřízení své vlasti. Nebylo jejich vinou, že ve své službě vlasti a jejím občanům nemohli pokračovat, protože k tomu absentovalo politické rozhodnutí našich tehdejších vládních elit.

K podílu policie a četnictva na Květnovém povstání pražského lidu v roce 1945 je mnoho pozitivním komentářů i ze strany odborníků s tím, že podle mého názoru šlo

o světlou kapitolu v historii našich bezpečnostních složek. Na pomyslných miskách vah spravedlnosti tento podíl na povstání převáží podíl našich bezpečnostních složek na nacistických represích na území protektorátu. Musíme však brát v úvahu, že naše bezpečnostní složky byly k těm nacistickým v podřízeném postavení (ať už de facto či de iure).

Na druhé straně podíl příslušníků SNB na represích komunistického režimu proti našim občanům podle mého představuje negativní stránku působení bezpečnostních složek. V některých případech byly represe odůvodněné tehdy platícími právními normami, v jiných však příslušníci bezpečnostních složek porušovali nejen základní lidská práva a svobody, ale i tehdejší právní normy. Nezapomínejme však na fakt, že vstup do řad bezpečnostních složek byl dobrovolný, existovala např. pomocná stráž VB a počet členů lidových milic ještě v roce 1989 svědčí o jejich přitažlivosti aspoň pro část občanů.

Po roce 1989 se policie jako symbol komunistické diktatury dostala do nezáviděníhodného postavení. Měla dál plnit základní úkoly policie a zároveň se měla zbavit komunistické minulosti. Ze současného pohledu se jeví některá opatření jako velmi diskutabilní. Zřejmě však nemohlo být v dané době postupováno jinak. Odchodem zkušených policistů došlo k značnému oslabení činnosti policie. S tímto stavem se policie dlouho a problematicky vyrovnávala, možná by se dalo říci, že stále ještě vyrovnává.

Dnešní dobu nazýváme demokratickou, ale jde spíš o proces přibližování se k demokracii. Důkazem toho je dosud nepříliš fungující občanská společnost, která se musí probudit anebo ještě lépe řečeno znovuzrodit.

Jako cestu vidím především touhu společnosti po zákonosti, zvýšení morálního kreditu policie spojeného se zvyšováním nároků na policisty a v neposlední řadě podporu policie politiky a legislativou.

Teoretický přínos práce spatřuji v politologickém úhlu pohledu řešení dané problematiky a v určitém utřídění a sumarizaci poznatků při řešení legitimacy policie v podmínkách našeho státu v období od roku 1918 po současnost.

Praktický přínos práce spatřuji v možnosti využití této práce jednak ze strany policejních struktur, ale i ze strany studentů VŠERS, kteří budou zpracovávat obdobnou problematiku. Samozřejmě může být využita jak na centrální tak na místní úrovni pracovníky státní správy činnými na úseku zajištění bezpečnosti a veřejného pořádku.

Seznam použité literatury

- 1) BENEŠ JAROSLAV: *Finanční stráž československá 1918-1938*, Fortprint, Dvůr Králové nad Labem, 2005, ISBN 80-6432-28-5
- 2) BĚLINA PAVEL, POKORNÝ JIŘÍ A KOL.: *Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu*, Paseka Praha 1992, ISBN 80-85192-30-6
- 3) BÍLEK PAVEL: *Demokratický právní stát ve světle práva na bezpečnost*, PA ČR, Praha 2003, ISBN 80-7251-122-X
- 4) ČECH STANISLAV, ŘEZNÍČEK MATOUŠ: *Zločin kolem nás. Průvodce světem kriminality, prostituce, drog, hazardních her, a pašeráctví*, Melantrich, Praha 1997, ISBN 80-7023-253-6
- 5) DANICS ŠTEFAN: *Bezpečnostní politika*, Praha 207, ISBN 878-80-7251-263-8
- 6) DANICS ŠTEFAN: *Úvod do politologie na PA ČR, PA ČR*, Praha 206, ISBN 80-7251-220-X
- 7) DOUDĚRA KAREL: *Republika na úvěr*, Novinář, Praha 1987
- 8) GEBHART JAN, KUKLÍK JAN: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Themis, Praha 1996, ISBN 80-85821-35-4
- 9) GRUNTORÁT JIŘÍ, UHL PETR: *O československém vězeňství*. Sborník Charty 77, Orbis, Praha 1990, ISBN 80-235-0009-0
- 10) HEJL VILÉM: *Zpráva o organizovaném násilí*, Univerzum, Praha 1990, ISBN 80-85207-01-X
- 11) KAPLAN KAREL: *Nebezpečná bezpečnost. Státní bezpečnost 1948 – 1956*, Doplněk, Brno 1990, ISBN 80-7239-024-4
- 12) KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Libri, Praha 2000, ISBN 80-7277-027-6
- 13) KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Libri, Praha 2002, ISBN 80-7277-031-4
- 14) KÁRNÍK ZDENĚK: *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl třetí: O přežití a život (1936 – 1938)*, Libri, Praha 2003, ISBN 80-7277-119-1
- 15) KOLEKTIV AUTORŮ: *Malá československá encyklopedie ; Díl 1- 5. 1. vyd., Praha: Academia, 1987*
- 16) LINHARTOVÁ DAGMAR: *Česká republika – země Schengenu*, Měsíčník Policista 1/2008.
- 17) LIŠKA VLADIMÍR: *Causa Edvard Beneš*, Fontána, Praha 2005, ISBN 80-7336-219-8
- 18) MACEK PAVEL, UHLÍŘ LUBOMÍR: *Dějiny police a četnictva II. Československá republika (1918 – 1939)*, Police history, Praha 1999, ISBN 80-902670-0-9
- 19) MACEK PAVEL, UHLÍŘ LUBOMÍR: *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939 – 1945)*, Police history, Praha 2001, ISBN 80-86477-01-0
- 20) MAREK JINDŘICH: *Vzdušní donkichoti. Četnické letecké hlídky 1935 – 1939. Čs. Letci u 280. a 544. perutě RAF*, Svět křidel, Cheb 2001, ISBN 80-85280-69-8
- 21) MAREK JINDŘICH: *Zapomenutí hrdinové města barikád (Bezpečnostní složky v boji s nacistickými okupanty v květnu 1945)*, měsíčník Policista, č. 5/2005, vydává Ministerstvo vnitra České republiky –

odbor prevence kriminality.

- 22) MORAVEC FRANTIŠEK: *Špión, jemuž nevěřili*, Rozmluvy, Praha 1990, ISBN 0-946352-42-9
- 23) MORELL SYDNEY: *Viděl jsem ukřižování. Sudety 1938 – 1939 – svědectví anglického novináře, který byl přítom*, Jota, Praha 1995, ISBN 80-85617-64-1
- 24) NEZKUSIL JIŘÍ A KOL.: *Československá kriminologie. Aktuální problémy*, Orbis, Praha 1971
- 25) NEZKUSIL JIŘÍ A KOL.: *Československá kriminologie*, Panorama, Praha 1978
- 26) NĚMEC MIROSLAV: *Občan a policie. Aktuální problémy vztahů policie k občanům a občanů k policii*, Naše vojsko, Praha 1996, ISBN 80-206-0524-X
- 27) NOŽINA MIROSLAV: *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*, Themis, Praha 2003, ISBN 80-7312-018-6
- 28) PEČENKA MAREK A KOL.: *Encyklopedie špionáže. Ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*, Libri, Praha 1993, ISBN 80-901579-1-2
ROBERT ANTONÍN a kol., Encyklopedie českých dějin, Praha: Reader's Digest Výběr, 2008, ISBN 978-80-86880-65-5
- 29) SAK PETR, SEMERÁD JIŘÍ: *Role policie v očekávání veřejnosti*, PA ČR, Praha 1996, ISBN 80-85981-30-0
- 30) SLÁDEK OLDŘICH: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938 – 1945*, Naše vojsko, Praha 1986
- 31) SLUŠNÝ JAROMÍR: *Světové dějiny policie*, Slávy dcera, Praha 2006, ISBN 80-903725-2-X
- 32) SOUMAR JAROSLAV a kol. *Ottova moderní encyklopedie 5 díl*, Praha: 1998 Vyd.: Praha: Ottovo nakladatelství, ISBN 80-7181-238-5
- 33) Deník Právo: ze dne 10.5.2005 s. 3 článek Uhl žaluje Ransdorfa kvůli výroku o táboře v Letech

Seznam zkratk

Použité zdroje:

KOLEKTIV AUTORŮ: *Malá československá encyklopedie ; Díl 1- 5., Praha: Academia, 1987*

ROBERT ANTONÍN a kol., *Encyklopedie českých dějin, Praha: Reader's Digest Výběr, 2008, ISBN 978-80-86880-65-5*

SOUMAR JAROSLAV a kol. *Ottova moderní encyklopedie 5 díl, Praha: 1998 Vyd.: Praha: Ottovo nakladatelství, ISBN 80-7181-238-5*

<http://www.bis.cz/kdo-jsme.html>

http://europa.eu/agencies/pol_agencies/cepol/index_cs.htm

http://europa.eu/agencies/pol_agencies/europol/index_cs.htm

Abwehr abwehr [abvér, něm.] od roku 1925 orgán německé vojenské rozvědky a kontrarozvědky; od 1935 součást nacistického wehrmachtu. 1935–44 pod vedením W. Canarise, od 1944 podřízen RSHA. Abwehr spolupracoval s ostatními vojenskými i státními organizacemi určenými pro výzvědnou službu. Podílel se na přípravě a realizaci agrese a na válečných zločinech.

BIS Bezpečnostní informační služba je zpravodajská instituce České republiky, která působí uvnitř státu. Získává, shromažďuje a vyhodnocuje závažné informace důležité pro bezpečnost, ochranu ústavního zřízení a významných ekonomických zájmů republiky. Službu řídí a kontroluje Vláda ČR a její fungování upravuje zákon o Bezpečnostní informační službě (č. 154/1994 Sb.).

Bezpečnostní informační služba vznikla dne 30. 7. 1994. Cesta k BIS vedla přes tyto organizace:

Úřad pro ochranu ústavy a demokracie Federálního ministerstva vnitra (ÚOÚD: 16. 2. 1990 - 19. 12. 1990)

Federální informační služba FMV (FIS FMV: 20. 12. 1990 - 30. 6. 1991)

Federální bezpečnostní informační služba (FBIS: 1. 7. 1991 - 31. 12. 1992)

Bezpečnostní informační služba České republiky (BIS ČR: 1. 1. 1993 - 29. 7. 1994)

CEPOL Evropská policejní akademie je platformou pro setkávání vyšších policejních důstojníků z celé Evropy s cílem podporovat mezinárodní spolupráci v boji proti trestné činnosti a zajišťování veřejné bezpečnosti a pořádku. Byla založena v roce 2005 jako agentura Evropské unie (rozhodnutí Rady 2005/681/SVV ze dne 20. září 2005) a její sekretariát sídlí v Bramshillu asi 70 km od centra Londýna. Ročně akademie pořádá 80 až 100 kurzů, seminářů a konferencí. Akce se konají v policejních akademiích členských států a týkají se širokého spektra témat. Akademie disponuje ročním rozpočtem ve výši přibližně 7,5 milionu eur (2007).

V čele sekretariátu EPA stojí ředitel Ulf Göransson, který byl jmenován na čtyřleté období do února 2011. Ředitel je odpovědný správní radě, v níž zasedají zástupci členských států EU, obvykle ředitelé jejich policejních akademií. Správní radě předsedá vždy zástupce země aktuálně předsedající v Radě EU. Správní rada má čtyři pravidelná zasedání ročně a v jejím rámci fungují čtyři výbory:

Výbor pro roční program (APC)

Výbor pro rozpočet a administrativu (BAC)

Výbor pro strategii (SC)

Výbor pro vzdělávání a výzkum (TRC)

Výborům jsou nápomocny pracovní skupiny, projektové skupiny a podskupiny.

Sekretariát EPA má okolo 25 zaměstnanců a dělí se na dvě oddělení: programové a administrativní.

Mezinárodní zkratka Evropské policejní akademie „CEPOL“ pochází z francouzského názvu „Collège européen de police“.

EUROPOL Evropský policejní úřad byl zřízen v roce 1992 s cílem zajistit celoevropské zpravodajství v oblasti trestné činnosti. Úřad sídlí v Haagu a k jeho zaměstnancům patří zástupci vnitrostátních orgánů

pro prosazování práva (zástupci policie, celních úřadů, úřadů pro přistěhovalce, atd.). Ve Správní radě má každý členský stát EU jednoho zástupce.

Cílem Europolu je napomáhat členským státům EU v užší a účinnější spolupráci, při předcházení mezinárodního organizovaného zločinu a v boji s ním, zejména proti:

obchodování s drogami;

sítím nedovoleného přistěhovalce;

nedovolenému obchodování s vozidly;

nedovolenému obchodování s lidmi včetně boje proti dětské pornografii;

padělání peněz a dalších platebních prostředků;

nedovolenému obchodování s radioaktivními a jadernými látkami;

terorismu.

Europol podporuje členské státy EU v:

usnadňování vzájemné výměny informací;

zajišťování operativní analýzy a zabezpečení operací členských států;

zajišťování odborného a technického zázemí při vyšetřování a operacích prováděných v rámci EU pod dohledem a s právní odpovědností členských států;

zpracování strategických zpráv (např. hodnocení hrozby) a analýz trestné činnosti na základě informací a zpravodajství poskytnutých členskými státy či z jiných zdrojů.

Dalším úkolem Europolu je vytvořit a spravovat počítačový systém, který umožní vkládat příslušné údaje, přístup k těmto údajům a jejich analýzu. Společný orgán dozoru, v němž je každý členský stát zastoupen dvěma odborníky na ochranu údajů, zabezpečuje náležité zacházení s osobními údaji, jimiž Europol disponuje.

Europol je odpovědný Radě pro spravedlnost a vnitřní věci, tzn. ministrům spravedlnosti a vnitra všech členských států EU.

Freikorps (svobodné sbory) byly původně označovány dobrovolnické armády, ve dvacátém století se tak nazývaly pravicové polovojenské organizace v Německu.

První Freikorps byly naverbovány pruským králem Fridrichem II. během sedmileté války. Další jednotky Freikorps se objevily během Napoleonských válek a byly vedeny například Ludwigem Adolfem Wilhemem von Lützow. Běžné armády vnímaly Freikorps jako nespolehlivé, a proto je využívaly hlavně jako hlídky a při plnění úkolů nižší důležitosti. Význam slova Freikorps se postupem času změnil. Po roce 1918 byl termín používán pro krajně pravicové polovojenské organizace které se objevily v Německu a byly tvořeny navrátilci z první světové války.

V německé Výmarské republice existovalo plno těchto aktivních polovojenských skupin. Mnoho německých veteránů, kteří nebyli schopni vrátit se do civilního života, se dalo do Freikorps, aby našli jistotu, kterou jim dával vojenský řád. Další se přidávali, aby mohli svrhnout rostoucí vliv komunismu či aby dosáhli jistého druhu odvety za prohranou válku.

Několik Freikorps bojovalo po konci první světové války i na Baltu, ve Slezsku a Prusku.

Značnou podporu našly u německého ministra obrany Gustava Noskeho, který je použil k násilnému rozdrčení Spartakovců. Útok proti tomuto marxistickému hnutí se neobešel bez protiprávních excesů, když byli zavražděni Karl Liebknecht a Rosa Luxemburgová. Byly také použity k rozvrácení Bavorské republiky rad v roce 1919.

Existence Freikorps byla oficiálně ukončena na začátku roku 1920. Přesto se jejich členové v březnu 1920 účastnili Kappova puče, jehož cílem bylo svrhnout Výmarskou republiku. Puč však skončil neúspěchem.

Gestapo (zkr. z něm. Geheime Staatspolizei) polit. policie v nacist. Něm.; vzniklo z pruské Tajné státní policie; známá a obávaná kvůli svým metodám (mučení, koncentrační tábory, popravy). Šéfem g. Od r.1934 R. Heydrich (jako vedoucí Úřadu gestapa v Berlíně), ve spolupráci s H. Himmlerem, kt. od r. 1936 šéfem celoněm. gestapa. R. 1936 spojení g. a kriminální policie v bezpečnostní policii (Sicherheitspolizei, Sipo); r. 1939 se g. stalo součástí nového Hl. úřadu říšské bezpečnosti

(Reichssicherheitshauptamt, RSHA). Vedle SS bylo g. nejdůl. nástrojem totalitního systému teroru i v okupovaných zemích; g. se podílelo především na pronásledování Židů (referát v čele s A. Eichmannem), všech projevů odporu proti nacismu a vraždění cizích dělníků. Celkový počet obětí nelze zjistit. Mez. soudní dvůr v Norimberku ho označil za zločineckou organizaci.

Hakenkreuzleři lidové aš handlivé označení sudetoněmecké strany

Honvéd původně maďrská národní garda zavedená po vyhlášení konstituce v roce 1848 v Uhrách. Od roku 1867 používáno jako označení uherské domobrany. Po roce 1918 polovojevá teroristická organizace operující na československém území.

Interpol mezinárodní komise kriminální policie, založená ve Vídni 1923 a obnovena 1946, se sídlem v Paříži. Sleduje zločinnost v mezinárodním měřítku, zejména obchod s omamnými jedy, penězokazectví a podloudnictví. ČSR byla zakládajícím členem, vystoupila 1948; v některých případech s Interpolem spolupracuje.

KSČ ustavena 1920 až 21 levicovými členy čs. sociální demokracie, kteří se přihlásili k programu Kominterny (KI); od 1920 tiskovým orgánem Rudé právo. K jejím předním osobnostem postupně patřili B. Šmeral, J. Haken, K. Gottwald, A. Zápotocký, J. Šverma a G. Husák. Za svůj hlavní úkol považovala uskutečnění světové socialistické revoluce a nastolení diktatury proletariátu. Opírala se o různé levicové společenské organizace (Federace Dělnických tělocvičných jednot, Rudé odbory, družstevní spolek Včela aj.); ve volbách 1925 se získala 13,2 % hlasů druhá nejsilnější strana. Za podpory KI zvoleno 1929 nové vedení v čele s K. Gottwaldem, které v rámci tzv. bolševizace vyloučilo z KSČ vnitrostranickou opozici a pomocí sociální demagogie si chtělo zajistit rozhodující vliv mezi dělnictvem. Bezprostředním důsledkem se stal odliv sympatizantů, ve volbách 1929 získala jen 10,2 % hlasů. 1938 zastávala radikální postoj k obraně ČSR, a upevnila si tak svoji pův. pozici. Za druhé republiky činnost KSČ již v říjnu 1938 zakázána a v závěru roku rozpuštěna. Zatímco čelní funkcionáři vytvořili v SSSR její zahraniční vedení, na čs. území byl budován ilegální aparát. Po 15. 3. 1939 pronásledována gestapem, podle pokynů KI vedla propagandu proti E. Benešovi a svoji činnost omezovala na obranu práv pracujících. Po něm. útoku na SSSR se v létě 1941 plně zapojila do čs. odboje a orientovala se na prosazování aktivních forem odporu. V závěru 2. sv. války její vliv díky autoritě SSSR značně stoupl a v košické vládě i v České národní radě zaujímala důl. pozici.

Na její poválečnou popularitu působilo několik faktorů: především přetrvávající zklamání z mnichovské smlouvy (zrada západních demokracií r. 1938), vítězství Sovětského svazu v boji proti nacistickému Německu a fakt, že země byla osvobozena Rudou armádou. Košický vládní program, první vládní program po osvobození, vypracovala KSČ, která také ve volbách r. 1946 získala jako strana nejvíce hlasů. Posilovala svůj vliv jednak populistickými hesly o „národní očistě“ (trestání kolaborantů), „půda patří těm, kdo na ní pracují“, podílem na vysídlení Němců z pohraničí a vlivem na přidělování konfiskovaného majetku, „budovatelským programem“ atd., takže z voleb 1946 vyšla jako nejsilnější strana. Obsadila svými členy vedení nejdůležitějších ministerstev (např. ministerstvo vnitra) a odpor nekomunistických stran v únoru 1948 překonala velmi snadno. Jí řízené akční výbory odstranily nekomunisty ze všech vedoucích pozic (úřednický aparát, armáda, policie, vysoké školy, Národní výbory atd.). V slepé poslušnosti stalinskému vedení (tzv. sovětským poradci) inscenovala 1952 soudní procesy jak s nekomunisty (např. M. Horáková, generál H. Píka aj.), tak se svými vlastními členy (R. Slánský a „spiklenecké centrum“). Po smrti J. V. Stalina a formálním odsouzení tzv. kultu osobnosti se poměry poněkud zmírnily, ale „destalinizace“ proběhla jen částečně. Podle ústavy z r. 1948 jí náležela „řídící role“ ve státě; rozhodnutí strany bylo tedy víc než rozhodnutí vlády atd. V r. 1962 měla 1588589 členů a 92230 kandidátů členství. Přes tuhé centrální vedení nemohla zabránit postupné, alespoň částečné liberalizaci politiky, což vyvrcholilo v Pražském jaru, kdy v jejím čele vystřídal A. Novotného A. Dubček. Po okupaci republiky (21. srpna 1968) sovětským vojskem za účasti armád Varšavské smlouvy (tehdejší Bulharské

lid. republiky, Maďarské lid. republiky, Německé dem. republiky, Polské lidové republiky a SSSR) byl dosazen do čela KSČ G. Husák. S ním začal tzv. proces normalizace, jehož důsledky označili západní pozorovatelé jako „Biafra ducha“. Např. až r. 1978 byla obnovena, byť v čele s „normalizátory“, činnost tvůrčích svazů (spisovatelů, skladatelů, dramatických a výtvarných umělců). Nemocného G. Husáka vystřídal 1987 neschopný a všeobecně neoblíbený M. Jakeš. Ten byl v počátku tzv. sametové revoluce nucen odstoupit.

Po organizační stránce byl nejvyšším orgánem KSČ sjezd strany (jednou za 4 roky), v mezidobí vládl Ústřední výbor nebo užší orgán „byro“, „předsednictvo“. Níže v hierarchii byly krajské, okresní, městské, místní až i uliční výbory, vedle nichž ještě působily organizace na závodech, úřadech, ve školách atd. Specialitou organizace KSČ byl tzv. asymetrický model řízení: Komunistická strana Slovenska (KSS) byla „územní organizací KSČ“ na Slovensku; podléhala ÚV KSČ. Komunistická strana Čech neexistovala. Dnešní KSČM po několikeré změně vedení je opoziční stranou zastoupenou i v Parlamentu ČR.

Lidové milice nazývané též „ozbrojená pěst dělnické třídy“ či Dělnické milice byly dělnické bojové jednotky, které vytvořila Komunistická strana Československa. Byly založeny 23. února 1948 při přípravě komunistického převratu v Československu. Původně byly určeny na obranu průmyslových podniků (převážně před jejich legálními majiteli) a na zastrasování politických protivníků.

Vznikly tak ozbrojené složky, které nemají v demokratickém státě místo. Komunisté Lidových milic využívali po celou dobu své vlády. Byly složeny z dělníků, z pracovníků stranického aparátu a státní správy, většinou z řad nejtvrdějších zastánců komunistického režimu. Pro jejich členy byla pořádána vojenská cvičení, na kterých se učili zacházet se zbraněmi. Jednotky podléhaly přímo vedení KSČ, vrchním velitelem byl generální tajemník strany (v tomto ohledu lze vysledovat určitou faktickou analogii s Waffen-SS a podobnými oddíly NKVD v Sovětském svazu). Výzbroj byla skladována přímo v průmyslových podnicích.

V obdobích nepokojů byly milice nasazovány společně s policií a vojskem proti demonstrantům a jiným „protisocialistickým živlům“. Počínaje rokem 1950 se z nejspolehlivějších závodních jednotek vytvářely tzv. úderné oddíly, předurčené k součinnosti s jednotkami SNB při likvidaci tzv. protistátních živlů[1]. Důležitou roli sehrály LM kromě roku 1948 také v období normalizace po okupaci Československa v srpnu 1968.

V prosinci 1989, kdy se vedení KSČ neodvázilo použít již připravených milic k potlačení listopadových událostí, byly LM odzbrojeny a rozpuštěny. V té době měly 84 821 příslušníků.

Maffie ústřední orgán čs. domácího odboje za 1. sv. války. Jeho zárodek vznikl v prosinci 1914 po odchodu T. G. Masaryka do emigrace. V březnu 1915 se ustavilo předsednictvo, v němž mj. působil E. Beneš, K. Kramář a A. Rašín. Svoji základnu měl v pražském Ústředí matice školské. T. v. M. udržoval spojení s představiteli čs. zahr. odboje, věnoval se zpravodajské činnosti a snažil se bránit domácím čs. politikům v projevech loajality vůči Vídni. Po přechodu čs. polit. reprezentace na otevřené protirak. pozice (Tříkrálová deklarace) význam T. v. M. upadl a jeho funkci převzal Národní výbor československý.

NSDAP Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá dělnická strana – něm. polit. strana fašist. typu, prosazující zájmy nejreakčnějších skupin monopolního kapitálu. K jejím hl. znakům patřil krajní šovinismus, sociální a nacionální demagogie, teror proti rev. a dem. silám, revanšismus a rasismus. Zal. 1919 v Mnichově jako tzv. Deutsche Arbeiterpartei (Německá dělnická strana). Program strany (tehdy již NSDAP) o 25 bodech vyhlásil A. Hitler 27. 1. 1920; od 29. 7. 1921 Hitler předsedou strany. Po neúspěšném puči v listopadu 1923 NSDAP zakázána. Opět zal. Hitlerem 27. 1. 1925 po jeho propuštění z vězení (mezitím existovala náhradní organizace). V zostřených třídních bojích ve výmarské rep. stále více podporována monopolním kapitálem, až převzala 1933 moc (Hitler jmenován říšským kancléřem). Postupným zákazem činnosti a rozpuštěním ostatních polit. stran se stala

jedinou polit. a mocenskou silou a nastolila neomezenou teroristickou diktaturu. NSDAP prošla několika krizemi, které se však Hitlerovi podařilo násilně zlomit (1930 vyloučením O. Strassera, 1934 odstranění vůdců SA v čele s E. Röhmem). Ve vedení NSDAP stáli vedle A. Hitlera R. Hess, M. Bormann, H. Göring, J. Goebbels, H. Himmler. Sídlím vedení byl tzv. Hnědý dům v Mnichově, symbolem hákový kříž. Ústřední deník (vydáváný od 1920) Völkischer Beobachter, vydavatelství Eher.– Organizacemi přímo podléhajících NSDAP byly SA, SS, SD, HJ; k připojeným patřily odbory (DAF). K demonstraci cílů a síly NSDAP sloužily říšské stranické sjezdy konané od 1927 v Norimberku. NSDAP byla zrušena a rozpuštěna po bezpodmínečné kapitulaci nacist. Německa 8. 5. 1945; její polit. vedení bylo 1946 prohlášeno Mez. voj. tribunálem v Norimberku za zločineckou organizaci a její hl. představitelé souzeni jako váleční zločinci.

PS VB Pomocná stráž Veřejné bezpečnosti byla organizace pro angažování uvědomělých občanů v komunistickém Československu při udržování veřejného pořádku a organizaci dopravy při prvomájových průvodech.

Člen stráže ve svém volném čase aktivně a zdarma pomáhal bezpečnostním orgánům. Každý pomocník nosil na rukávu civilního oděvu v době své služby pásku s označením PS VB. Dle ustavujícího dokumentu se členy Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti mohli stát dobrovolně se hlásící českoslovenští státní občané starší 21 let, kteří jsou oddáni socialistickému společenskému a státnímu zřízení a požívají všeobecné vážnosti a důvěry. Zpravidla tedy šlo o členy KSČ. Někteří měli v držení krátkou ruční palnou zbraň.

Členové PS VB nebývali u řadových příslušníků VB (SNB) pro svoji přehnanou iniciativu příliš oblíbení. Lidová tvořivost přiřkla zkratce PS VB alternativní význam: „Pitomec stojící vedle blbce“

Rudé odbory neformální označení odborových svazů s levicovou a prokomunistickou orientací.

SA Sturmabteilung (úderný oddíl) – ozbrojená teroristická organizace NSDAP, založená 3.8.1921 A. Hitlerem jako bojová skupina k terorizování politických protivníků pod krycí náplní sportovní a tělocvičné organizace. Vedení SA převzal R. Hess. Roku 1923 vstoupily SA do Vlasteneckého bloku reakčních militaristických organizací v Bavorsku (později Německý bojový svaz) vedených E. Ludendorffem a A. Hitlerem. Jako dobrovolnický sbor Reichswehru byly SA vybaveny uniformami a zbraněmi. Před nezdařeným Hitlerovým-Ludendorffovým pučem 8.-9.11.1923 byl v čele SA H. Göring. Po porážce puče, na kterém měly rozhodující podíl, byly SA přechodně zakázány. Obnoveny 1925 při novém založení nacistické strany. Od ledna 1931 budovány jako masová organizace nacistického teroru pod vedením E. Röhma. V letech 1930–32 vzrostl počet příslušníků SA ze 100 tisíc na 300 tisíc. Po Hitlerově nástupu k moci žádalo řadové členstvo vyhlášení demagogicky slibovaných sociálních reforem. Hitler řešil vzniklou situaci 30.6.1934 likvidací některých vůdců SA v čele s E. Röhmem (Röhmův puč). SA byla odzbrojena a přeměněna v organizaci pro předvojenskou výchovu a strážní službu. Podřízena přímo A. Hitlerovi, stala se postupně významnou součástí nacistického systému teroru (kontrola závodů, uličních bloků, činnost v okupovaných zemích).

Schengenská dohoda Schengenskou smlouvu uzavřely Francie, Německo, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko 14. června 1985 u lucemburského Schengenu.

Dosud ji podepsalo 26 států (všechny členské státy EU kromě Irska, Rumunska, Bulharska a Velké Británie, Island, Norsko a Švýcarsko). 24 států ji již provedlo, takže tvoří Schengenský prostor.

V Schengenu byla 19. června 1990 podepsána zástupci vlád původních pěti signatářských států Úmluva k provedení Schengenské dohody. Tato úmluva podrobněji popisuje zejména principy Schengenského prostoru a Schengenského informačního systému.

Schengenský prostor (slangově kráceno i na Schengen) je území většiny evropských států (zemí Schengenské dohody, slangově zemí Schengenu), na kterém mohou osoby překračovat hranice smluvních

států na kterémkoliv místě, aniž by musely projít hraniční kontrolou.

Prostor se označuje podle vesnice Schengen v Lucembursku, u níž byla 14. června 1985 podepsána Schengenská dohoda a v níž byla 19. června 1990 podepsána prováděcí úmluva. Smluvními státy jsou převážně země Evropské unie, ale i některé nečlenské země EU. Do schengenského prostoru spadají i některá ze zámořských území členských zemí.

SNB název čs. policie 1948–90, jejíž součástí byla Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost.

SOS Stráž obrany státu byla jednotnou ozbrojenou složkou založenou na základě vládního nařízení č. 270/1936 sb. (schváleno 23. října 1936). Existovala a působila v letech 1936–1939.

Měla plnit následující úkoly:

ochrana neporušitelnosti státní hranice a nedotknutelnosti státního území

spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti

spolupůsobení při provádění úkonů celní správy

Před zřízením stráže chránila hranice finanční stráž řízená ministerstvem financí, ovšem její hlavní činností byla celní služba a zbylé oblasti pokrývala jen okrajově, pokud vůbec.

Zpočátku tvořilo SOS výhradně četnictvo, finanční stráž a státní policie. Posléze k ní byli přiřazováni i další spolehliví občané a členové vhodných organizací. V případě hrožících nepokojů existovala možnost posílit oddíly SOS příslušníky pravidelného vojska. Podle původních plánů mělo vzniknout 38 praporů SOS, nakonec jich však bylo pouze 31, z toho jeden vnitrozemský, dislokovaný v Praze. Předpokládalo se, že v případě náhlé bezprostřední nepřátelské hrozby budou prapory SOS schopny v několika hodinách obsadit hranice a poskytnou armádě určitý čas na přípravu. Výzbroj oddílů SOS tvořily pistole, pušky, lehké kulometry a granáty. K plánovanému dozbrojení těžkými kulometry již nedošlo, navíc mnoho oddílů dostalo jen část patřičného vybavení.

Počet příslušníků SOS postupně rostl. V září 1938 činil 29 611 mužů, z toho 6 438 finančníků a 16 582 vojenských posíl a aktivních vojáků. Příslušníci SOS byli v rámci mimořádných opatření rozmístěni v bojových a strážních pozicích na hranicích v květnu 1938 a s výjimkou vojenských posíl tam zůstali až do září. V září došlo k ostrým střetům ozbrojených složek s německými záškodníky organizovanými Sudetoněmeckou stranou Konráda Henleina a patrně i s příslušníky ozbrojených sborů německé říše.

Po odstoupení pohraničí strážily SOS za již klidnější situace nové hranice, byť i zde se objevilo několik incidentů. V březnu 1939 vedly oddíly SOS na Podkarpatské Rusi ústupové boje s ukrajinskými nacionalisty a zejména Maďary. 26. listopadu byla pohotovost pro příslušníky SOS zrušena a ti se vrátili ke své policejní a celní činnosti. 21. prosince 1939 pak protektorátní vláda Stráž obrany státu rozpustila. V rámci Slovenského štátu byla tato organizace zrušena později.

Po druhé světové válce nebyla SOS obnovena. K ochraně hranic byla vytvořena pohraniční stráž.

SS Schutzstaffel, česky Ochranný oddíl, byla ozbrojená organizace NSDAP vytvořená v roce 1925 z fanaticky oddaných přívrženců Adolfa Hitlera působících původně jako jeho osobní stráž. V čele SS stál Reichsführer-SS (říšský vedoucí) Heinrich Himmler. S postupem času si organizace podřizovala veškerý státní i bezpečnostní aparát nacistického státu včetně vyhlazovací politiky. Jejím symbolem byly dva starogermánské runové znaky pro S na černém pozadí. Po roce 1933 se staly SS významnou oporou nacistického režimu. Vedle všeobecných oddílů SS a SD SS (bezpečnostní služby SS) byly ustaveny zvláštní oddíly (SS-Totenkopfverbände, Svazy umrlčí lebky), určené ke střežení koncentračních táborů, jejichž správa podléhala SS od roku 1934. Další skupiny SS se účastnily přímo válečných operací jako bojové jednotky (Waffen-SS, Zbraně SS). Během 2. světové války dosáhly vojenské formace SS síly 40 divizí. S upevňováním nacistické diktatury v Německu a politickým vzestupem H. Himmlera pronikaly SS stále těsněji do státního i hospodářského aparátu. Prostřednictvím zvláštní organizace (Kruh přátel říšského vůdce SS) udržovaly SS těsné svazky s německými monopolisty a byly od nich finančně podporovány. V červnu 1936 se Himmler stal šéfem německé policie, v září 1939 byly sdruženy všechny represivní orgány nacistického státu pod správou RSHA pod vedením R. Heydricha. V listopadu roku

1939 převzaly SS úřady gestapa a kriminální policie. Od roku 1943 byl Himmler i říšským ministrem vnitra, čímž bylo dovršeno podřízení veškerého státního a bezpečnostního aparátu nacistického státu SS a jejich říšskému vůdci (nevztahovalo se na stranický aparát NSDAP). SS ovládaly a řídily jak vyhlazovací zločineckou politiku nacismu proti židům (holokaust) a národům okupovaných zemí (jedno z oddělení RSHA pod vedením A. Eichmanna se zabývalo "konečným řešením židovské otázky"), tak vyvražďování německých bojovníků antifašistického odporu. Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku byly SS prohlášeny dne 1.10.1946 za zločineckou organizaci a zakázány. Přesto bylo 1951 v SRN povoleno založení organizace sdružující bývalé příslušníky Waffen-SS, která rehabilitovala "tradice" SS, a mnozí bývalí členové SS zastávali významná místa ve státním a hospodářském aparátu v SRN.

STB od 1945 do 1990 čs. politická, neuniformovaná policie, působící jako součást Sboru národní bezpečnosti (SNB), působila po 1948 pod silným vlivem sovětských poradců jako „oči a uši strany“ (KSČ). V její kompetenci bylo sledování všech i domnělých nepřátel: cizinců, domácích obyvatel včetně „nepřátel uvnitř KSČ“. Byla aktivní i jako špiónážní organizace v zahraničí. Za podezřelí byli pokládáni mj.: interbrigadisté, členové býv. soc.-dem. a dalších stran, církve všech vyznání, skauti, sokolové a „bývalí lidé“ (před 1948 významní, bohatí občané – „buržoazie“), cizinci ze Západu a delší dobu i z Jugoslávie. StB zajišťovala jejich sledování (odposlech telefonů, cenzuru veškeré pošty), zatýkání i výslechy. Sledovala mj. též hotely, mezinárodní dopravu, cizí zastupitelství, chránila těžbu uranu pro Sovětský svaz, zajišťovala ochranu členů vlády a ÚV KSČ, měla vlastní laboratoře a dílny (technické, padělatelské, pozd. i pro výpočetní techniku). Svá velitelství měla v krajích i okresech. Formálně podléhala jako celý Sbor národní bezpečnosti ministerstvu vnitra, prakticky podléhala převážně přímo KSČ. Poslední reorganizace a modernizace StB proběhla ještě 1988, tehdy měla cca 8000 pracovníků a daleko větší počet agentů. Byla zrušena k 15. 2. 1990 rozkazem č. 16 prvního polistopadového ministra vnitra Sachra.

Sudetoněmecká strana Sudetendeutsche Partei, SdP, henleinovci – německá fašistická strana v Československu v letech 1933–1938. Založena 1.10.1933 K. Henleinem pod názvem Sudetendeutsche Heimatsfront (Sudetoněmecká vlastenecká fronta), SHF. Roku 1935 přijala název SdP. Jádrem její členské základny byli příslušníci a stoupenci německých nacionalistických stran Deutsche Nationalpartei a Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, zakázaných roku 1933 československou vládou pro iredentistickou činnost. SdP působila mezi německými obyvateli Československa jako agentura nacistického Německa. V počátečním období své činnosti projevovala vnější loajalitu vůči Československu, postupně však stále agresivněji vystupovala se separatistickým programem autonomie Sudet, který se měl stát nástrojem rozbití ČSR v souladu s expanzivními plány hitlerovského Německa. Nacionální i sociální demagogií, využívající mj. masové nezaměstnanosti v pohraničních průmyslových oblastech, získala podporu většiny německého obyvatelstva – v českém pohraničí a po volbách roku 1935 se stala druhou nejsilnější stranou v československém parlamentu (reprezentovala dvě třetiny hlasů německých občanů Československa – 1 249 000 hlasů). Přestože se od poloviny 30. let stále otevřeněji projevovala jako pátá kolona nacistického Německa v ČSR, československé vládnoucí kruhy její činnost tolerovaly. Některé reakční složky českého a slovenského politického tábora (agrární strana, HSLS) s ní udržovaly i politické kontakty. V březnu roku 1938 přešla do SdP většina členstva likvidovaných německých aktivistických stran v Československu (agrární a křesťanskosociální). V dubnu roku 1938 předložila SdP československé vládě ve formě tzv. karlovarských požadavků ultimátum, žádající faktické předání moci v pohraničních oblastech SdP. V září roku 1938 pak otevřeně vystoupila s požadavkem připojení těchto oblastí k nacistickému Německu. Dne 12.9.1938 zorganizovala v pohraničí ozbrojené povstání německého obyvatelstva které bylo záhy potlačeno a SdP byla dne 16.9.1938 úředně rozpuštěna. Po odstoupení pohraničních krajů českých zemí nacistickému Německu na základě mnichovské dohody se SdP dne 5.11.1938 oficiálně sloučila s NSDAP. Hlavními představiteli strany byli K. Henlein a K. H. Frank, tiskovým orgánem Die Zeit – Čas.

Sudetoněmecký freikorps V době Mnichovské krize v roce 1938 byl v českém pohraničí, osídleném Sudetskými Němci, vytvořen Sudetoněmecký Freikorps (SdFK – Sudetendeutscher Freikorps). Na jeho vyzbrojování a výcviku se podílel Wehrmacht, SS i SA. Do českého pohraničí pronikali němečtí důvěrníci, kteří vyhledávali mezi sudetskými Němci dobrovolníky, kteří pak ilegálně přecházeli do Německa, kde se jim dostalo výcviku. Ten byl především zaměřen na přepady vojenských a četnických hlídek, přepadávání celních a četnických stanic, pošt, úřadů státní správy a další záškodnickou činnost na československém území. Kromě tohoto výcviku byly cvičeny i speciální jednotky, které měly v případě války Německa s Československem přepadat objekty lehkého opevnění a ničit překážky v liniích pohraničního opevnění. Záškodníci z Freikorpsu byli vyzbrojováni většinou zbraněmi ze skladů rakouské armády. Příslušníci Freikorpsu skládali slib mlčenlivosti a přísahu doživotní věrnosti Adolfu Hitlerovi.

Szabadczapatok maďarská obdoba Sudetoněmeckého freikorpsu

Vlasovci příslušníci Ruské osvobozené armády (ROA), kteří za 2. sv. války bojovali po boku wehrmachtu. Neoficiální název V. odvozen od jména velitele ROA gen. A. A. Vlasova. V listopadu 1944 zahájeno formování dvou divizí, jejichž mužstvo tvořili vedle rus. dobrovolníků z jednotek SS zejm. býv. zajatci. V závěru války se ROA pokoušela vyhnout frontovému nasazení, a dostala se tak do konfliktu s něm. velením. Současně hledala kontakty k Američanům, aby unikla sovětskému zajetí. Její pozici měla posílit účast v pražském povstání, v jehož průběhu zejm. bránila oblast Smíchova a dobyla ruzyňské letiště. Převážná většina příslušníků ROA byla po válce vydána do SSSR, kde byli jako zrádci odsouzeni k vysokým trestům.

Werwolfové záškodnická ozbrojená nacistická organizace zal. v září 1944 s cílem, aby po již předpokládané porážce hitlerovské třetí říše bojovala proti vítězným spojeneckým vojskům a proti německým antifašistům a škodila poválečné demokratizaci.

Abstrakt

DLOUHÝ PETR *Legitimita policie ve společnosti: bakalářská práce.*
České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2008. 60 s.
Vedoucí bakalářské práce doc. Ing. Dr. Štefan Danics Ph.D.

Klíčová slova: Legalita, legitimita, postavení policie ve společnosti, místo a úlohy policie v demokratickém a nedemokratickém politickém režimu, občanské možnosti kontroly policie

Práce analyzuje především z pohledu politologie vztah mezi občanskou společností a vnitřními bezpečnostními složkami. Zaměřuje se především na legitimitu v tomto vztahu. Po krátkém obecném rozboru následuje konkrétní pohled v rámci dějin Československé, Československé socialistické a České republiky, tedy v období od roku 1918 do současnosti. Legitimita tohoto vztahu je analyzována na základě dějinných a politických událostí té které doby. V poslední části je nastíněn současný stav a podstatné výzvy, které v dnešní době před policií stojí, tedy vyrovnání se s nároky, které jsou na policii kladeny v souvislosti s globálním terorismem, se vstupem naší republiky do Evropské unie, Schengenského prostoru. Závěr přináší shrnutí. Výběr nejdůležitějších momentů z historie našich policejních složek .

Abstract

DLOUHÝ PETR Legitimacy of the police in the society: a bachelor's thesis. České Budějovice: Institute of European and Regional Studies, o. p. s. , 2008. 60 p. Supervisor of the bachelor thesis: doc. Ing. Dr. Stefan Danics Ph.D.

Keywords: Legality, legitimacy, the position of police in the society, place and role of police in a democratic and anti-democratic political regime, civil control of police

The thesis analyzes in particular from the political perspective the relationship between civil society and internal security forces. It focuses primarily on the legitimacy in this relationship. After a short general analysis follows a specific view within the history of Czechoslovakia, Czechoslovak Socialist and the Czech Republic, i.e. in the period from 1918 to the present. The legitimacy of this relationship is analyzed on the basis of historical and political events at that time. In the last section is outlined the current status and major challenges the police faces today, as to deal with the demands that are placed on police in the context of global terrorism, the Czech Republic's entry in the European Union, the Schengen area. Conclusion gives a summary. Selection of the most important moments in the history of our police forces.